

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет фінансовий
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: **Формування капіталу суб'єкта господарювання та
напрями оптимізації його структури в умовах невизначеності**

Виконав: здобувач освіти групи ФК-24-1м
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок»

Буцак Валерія Юріївна
(прізвище, ім'я та по-батькові)

Керівник к.е.н., доц. Губа М.О.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент ТОВ «Кріотек»
(місце роботи)
директор Сидоренко О.І.
(посада, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2026

АНОТАЦІЯ

Буцак В. Ю. Формування капіталу суб'єкта господарювання та напрями оптимізації його структури в умовах невизначеності

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2026.

У роботі розглянуто процес формування та напрями оптимізації структури капіталу суб'єкта господарювання в умовах невизначеності. Досліджено фінансово-господарську діяльність ТОВ «Кріотех». Проведено аналіз складу, динаміки та структури капіталу та оцінено ефективність використання капіталу суб'єкта господарювання. Викладено шляхи покращення оптимізації структури капіталу та зроблено прогноз оптимальної структури капіталу ТОВ «Кріотех».

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 81 сторінки, містить 25 таблиць, 8 рисунків, 3 додатки. Список використаних джерел включає 50 найменувань.

Ключові слова: власний капітал, залучений капітал, структура капіталу, фінансові ресурси, вартість капіталу, рентабельність, фінансовий леверидж.

ANNOTATION

Butsak V. Y. Capital formation of a business entity and directions for optimizing its structure under conditions of uncertainty

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». – University of Customs and Finance, Dnipro, 2026.

The paper examines the process of formation and directions of optimization of the capital structure of a business entity under conditions of uncertainty. The financial and economic activities of LLC "Kriotech" are studied. The composition, dynamics and structure of capital are analyzed and the efficiency of capital use of the business entity is assessed. Ways to improve the optimization of the capital structure are outlined and a forecast of the optimal capital structure of LLC "Kriotech" is made.

The master's qualification thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of used sources, appendices, presented on 81 pages, contains 25 tables, 8 figures, 3 appendices. The list of used sources includes 50 items.

Key words: equity, borrowed capital, capital structure, financial resources, cost of capital, profitability, financial leverage

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМІВ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	7
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ СТРУКТУРОЮ КАПІТАЛУ ТОВ «КРІОТЕХ»	21
2.1 Дослідження фінансово-господарської діяльності ТОВ «Кріотех»	21
2.2 Аналіз складу, динаміки та структури капіталу підприємства	36
2.3 Оцінка ефективності використання капіталу підприємства	45
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ТОВ «КРІОТЕХ»	54
3.1 Заходи підвищення ефективності управління капіталом підприємства з врахуванням зарубіжного досвіду	54
3.2 Прогноз оптимальної структури капіталу ТОВ «Кріотех»	68
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах господарювання, що характеризуються високим рівнем економічної невизначеності, ефективність діяльності підприємств значною мірою залежить від способів формування капіталу та пропорцій його складових. Незалежно від форми власності, організаційно-правового статусу чи галузевої належності, саме структура капіталу визначає фінансову стійкість суб'єкта господарювання, його платоспроможність і здатність реалізовувати стратегічні цілі розвитку.

Процес формування капіталу передбачає не лише визначення загальної потреби у фінансових ресурсах, а й обґрунтований вибір джерел їх залучення та встановлення оптимального співвідношення між власними і позиковими коштами. Рациональна структура капіталу створює передумови для зростання ринкової вартості підприємства, зниження фінансових ризиків, підвищення інвестиційної привабливості та зміцнення конкурентних позицій на ринку.

Необхідність дослідження проблем формування структури капіталу зумовлена різноманіттям доступних джерел фінансування та значною кількістю чинників, що впливають на вибір оптимального співвідношення між ними. До таких чинників належать рівень фінансових ризиків, стан фінансового ринку, доступність кредитних ресурсів, а також внутрішній фінансовий потенціал підприємства. Водночас у практиці господарювання управлінські рішення щодо структури капіталу нерідко приймаються без достатнього аналітичного обґрунтування, що знижує їх ефективність і підвищує ризик фінансової нестабільності.

Теоретичні засади формування та оптимізації структури капіталу значною мірою сформовані у працях зарубіжних учених. Разом з тим, питання визначення раціонального співвідношення між власним і позиковим капіталом знайшли відображення і в дослідженнях вітчизняних науковців, зокрема І. О. Бланка, І. Ю. Єпіфанової, Ю. М. Воробйова, І. Т. Балабанова, Є. С. Стоянова, В. М. Попова та інших. Незважаючи на наявність значного наукового доробку, проблематика

прийняття ефективних управлінських рішень у сфері оптимізації структури капіталу підприємств залишається актуальною та потребує подальшого розвитку.

Отже, важливість забезпечення оптимальної структури капіталу на рівні окремого підприємства обумовлює доцільність поглибленого дослідження процесів його формування та управління, що підтверджує актуальність обраної теми кваліфікаційної роботи.

Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретико-методологічних положень і розробка практичних рекомендацій щодо формування та оптимізації структури капіталу підприємства на основі застосування сучасних аналітичних та оптимізаційних моделей.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачається розв'язання **таких завдань:**

- дослідити теоретичні засади формування капіталу суб'єкта господарювання в умовах невизначеності;
- систематизувати показники та методи аналізу структури капіталу підприємства;
- проаналізувати склад, структуру та динаміку капіталу підприємства;
- оцінити ефективність використання капіталу;
- обґрунтувати напрями оптимізації структури капіталу;
- здійснити прогнозування оптимальної структури капіталу ТОВ «Кріотех».

Об'єктом дослідження є процес формування та управління структурою капіталу суб'єкта господарювання в умовах невизначеності.

Предметом дослідження є теоретичні положення та практичні аспекти формування і оптимізації структури капіталу підприємства.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема методи економічного аналізу, групування, експертних оцінок, графічного та системно-структурного аналізу, а також економіко-математичного моделювання. Для оцінювання динаміки, структури та ефективності використання капіталу застосовувалися статистичні й аналітичні методи, а прогнозування

оптимальної структури капіталу здійснювалося на основі моделювання та узагальнення фінансових даних.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих висновків і рекомендацій у процесі вдосконалення управління формуванням і структурою капіталу ТОВ «Кріотех» з метою підвищення фінансової стійкості та ефективності діяльності підприємства.

Інформаційною базою дослідження є законодавчо-нормативні документи, підручники та навчально-методичні видання вітчизняних авторів, матеріали періодичних фахових видань, електронні інформаційні ресурси, а також фінансова звітність ТОВ «Кріотех» за 2021–2024 роки.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 81 сторінки, містить 25 таблиць, 8 рисунків, 3 додатки. Список використаних джерел включає 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМІВ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Фінансова основа функціонування підприємства формується через систему ресурсів, які забезпечують здійснення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Центральне місце в цій системі посідає капітал, оскільки саме він визначає можливості суб'єкта господарювання щодо формування активів, реалізації стратегічних рішень і досягнення запланованих фінансових результатів. У зв'язку з цим дослідження економічної сутності капіталу набуває особливої актуальності в умовах нестабільного зовнішнього середовища [1].

Історично категорія «капітал» зазнала значної еволюції. У ранніх економічних уявленнях вона асоціювалася насамперед із багатством і матеріальними благами. Зокрема, ще Аристотель розмежовував природні форми нагромадження та діяльність, спрямовану на безмежне накопичення грошей, що, на його думку, виходило за межі природних потреб. Надалі, із розвитком товарно-грошових відносин, капітал почали ототожнювати з грошовими ресурсами, які передаються у користування з метою отримання доходу у вигляді відсотка [14].

Сучасна економічна наука розглядає капітал значно ширше, ніж просту сукупність грошових коштів. Аналіз наукових джерел свідчить, що більшість дослідників трактують капітал як інтегровану вартість ресурсів, залучених у господарський процес з метою отримання економічних вигід. У межах фінансового менеджменту капітал підприємства доцільно розглядати як сукупність грошових, матеріальних і нематеріальних ресурсів, інвестованих у формування активів і здатних забезпечувати відтворення та розвиток діяльності підприємства [36].

Незважаючи на різноманіття наукових підходів, узагальнення існуючих визначень дозволяє виокремити ключові характеристики капіталу підприємства. По-перше, капітал завжди має вартісне вираження, незалежно від форми його перебування. По-друге, він є фактором виробництва, що забезпечує створення

доданої вартості. По-третє, використання капіталу супроводжується ризиком і часовим лагом між вкладенням ресурсів та отриманням результату. Саме ці ознаки визначають особливу роль капіталу у фінансовій системі підприємства.

Характеристика сучасних визначень капіталу представлена в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до трактування сутності поняття «капітал»

Автор	Визначення поняття
Базиліук В. [2]	Капітал являє собою частину фінансових ресурсів підприємства. Він включає грошові кошти, які введені в обіг, а також доходи, що генеруються в результаті їх використання.
Бланк І. А. [5]	Капітал – це сукупна вартість ресурсів у грошовій та нематеріальній формах, які інвестуються для створення та розвитку активів підприємства.
Брігхем С. Ф. [6]	Капітал – необхідний фактор виробництва, він включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані акції і звичайні акції.
Катан Л. І. [19]	Капітал – це сукупність накопичених шляхом заощадження благ у формі грошових коштів та капітальних товарів, які власники залучають у економічний процес як інвестиційний ресурс та фактор виробництва з метою отримання доходу. Функціонування капіталу в економічній системі ґрунтується на ринкових засадах і супроводжується факторами часу, ризику та ліквідності.
Поддєрьогін А. М. [31]	Капітал – це фінансові ресурси, які знаходяться у розпорядженні підприємства і використовуються для ведення його діяльності з метою отримання прибутку.

Капітал підприємства характеризується не лише складною економічною сутністю, а й різноманіттям форм прояву, що зумовлює необхідність його класифікації. Систематизація видів капіталу дозволяє глибше зрозуміти механізм його формування та використання, а також слугує основою для прийняття управлінських рішень.

Залежно від належності джерел фінансування капітал підприємства поділяється на власний і позиковий. Власний капітал формується за рахунок внутрішніх і залучених на постійній основі ресурсів та відображає фінансову

незалежність підприємства. Позиковий капітал, своєю чергою, представлений коштами, залученими на визначений строк і на умовах повернення, що формує відповідні фінансові зобов'язання.

З позиції цільового призначення капітал може бути використаний у різних напрямках. Продуктивний капітал безпосередньо задіяний у виробничо-збутовому процесі та забезпечує створення доходу від основної діяльності. Позичковий капітал спрямовується на фінансові інвестиції, тоді як спекулятивний використовується в операціях, пов'язаних із короткостроковими коливаннями ринкових цін. Такий поділ відображає різний рівень ризику та дохідності, притаманний кожному виду капіталу.

За формами інвестування розрізняють грошовий, матеріальний і нематеріальний капітал. Грошова форма є найбільш мобільною та універсальною, матеріальна — пов'язана з інвестуванням у засоби виробництва, а нематеріальна охоплює права інтелектуальної власності та інші немонетарні активи, що здатні генерувати економічні вигоди в майбутньому [9].

Важливим з погляду фінансового управління є поділ капіталу за об'єктами інвестування на основний та оборотний. Основний капітал забезпечує довгострокову участь у виробничому процесі, тоді як оборотний обслуговує поточну діяльність підприємства та характеризується високою швидкістю обігу. Взаємозв'язок між цими складовими істотно впливає на ліквідність і фінансову стійкість суб'єкта господарювання [22].

Окрему увагу в наукових дослідженнях приділяють класифікації капіталу за формами перебування у процесі кругообігу, що передбачає виділення грошової, виробничої та товарної форм. Такий підхід дозволяє простежити трансформацію капіталу на різних стадіях господарської діяльності та оцінити ефективність його використання.

Отже, капітал підприємства є складною багатокомпонентною економічною категорією, що поєднує різні за формою, джерелами та напрямками використання ресурси. Його класифікація створює теоретичну основу для подальшого аналізу структури капіталу та обґрунтування управлінських рішень щодо її оптимізації,

що є особливо важливим в умовах економічної невизначеності.

Формування фінансового потенціалу підприємства безпосередньо пов'язане з вибором джерел залучення капіталу та встановленням раціонального співвідношення між ними. Саме сукупність джерел фінансування визначає структуру капіталу, яка впливає на фінансову стійкість, рівень ризику та здатність підприємства забезпечувати безперервність господарської діяльності в умовах невизначеності.

У практиці фінансового менеджменту всі джерела формування капіталу доцільно групувати залежно від характеру участі у власності підприємства та умов їх залучення. Такий підхід дозволяє чітко розмежувати ресурси, що формують фінансову основу підприємства на постійній основі, та кошти, використання яких пов'язане з виникненням зобов'язань [16].

Провідну роль у системі фінансування відіграє власний капітал, який формується за рахунок внутрішніх джерел і ресурсів, залучених без встановлення обов'язкового строку повернення. До основних складових власного капіталу належать внески засновників, додаткові вкладення власників, нерозподілений прибуток, а також амортизаційні відрахування. Значення власного капіталу полягає в тому, що він забезпечує фінансову автономію підприємства та виступає основою його довгострокової стабільності [8].

Окрім власних ресурсів, підприємства можуть залучати фінансові кошти ззовні на умовах участі інвесторів у капіталі. Такі ресурси доцільно розглядати як залучені кошти, які після мобілізації фактично інтегруються у власний капітал підприємства. Власники цих коштів, як правило, отримують право на участь у розподілі фінансових результатів діяльності, але не вимагають обов'язкового повернення вкладених сум у визначений термін. Залучені кошти дозволяють розширити фінансові можливості підприємства без прямого зростання боргового навантаження.

Позикові кошти становлять окрему групу джерел формування капіталу, використання яких пов'язане з виникненням фінансових зобов'язань. До них належать банківські кредити, кошти, отримані від розміщення боргових цінних

паперів, комерційний кредит, а також лізингові операції. Особливістю позикового капіталу є необхідність його повернення у визначений строк та сплата відсотків за користування, що зумовлює зростання фінансових ризиків [30].

Основні відмінності власних і позикових джерел фінансування суб'єктів господарювання представлено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

**Основні відмінності власних і позикових джерел фінансування
суб'єктів господарювання**

Ознака	Вид джерела коштів за належністю підприємству	
	Власне	Позикове
Право на участь в управлінні підприємством	дає	не дає
Право на одержання частини прибутку і майна	за залишковим принципом	першочергове
Необхідність залучення інших господарюючих суб'єктів	не існує	існує в будь-якому випадку
Строк повернення капіталу	не встановлений	чітко визначений умовами договору
Ризик банкрутства при додатковому залученні	не зростає	зростає суттєво
Можливість зниження податку на прибуток	немає	є
Вартість залучення	висока	порівняно невисока

Вибір між власними, залученими та позиковими джерелами фінансування визначається не лише доступністю фінансових ресурсів, а й стратегічними пріоритетами підприємства. Використання власного капіталу знижує ризик неплатоспроможності, проте обмежує темпи зростання. Натомість залучення позикових коштів створює можливості для розширення діяльності, але потребує ретельного контролю за рівнем боргового навантаження.

Структура капіталу підприємства формується як результат поєднання різних джерел фінансування у певних пропорціях. Вона відображає співвідношення між власними, залученими та позиковими ресурсами, що використовуються у процесі господарської діяльності. Раціональна структура капіталу забезпечує баланс між фінансовою стійкістю та доходністю, що є особливо важливим у нестабільному економічному середовищі [3].

На формування структури капіталу впливають як внутрішні, так і зовнішні чинники. До внутрішніх факторів належать фінансова стратегія підприємства, рівень прибутковості, структура активів, обсяг амортизаційних відрахувань та стадія життєвого циклу. Зовнішні чинники охоплюють стан фінансового ринку, рівень процентних ставок, податкове регулювання, доступність кредитних ресурсів і галузеві особливості функціонування підприємств.

Особливого значення набуває питання співвідношення між власним і позиковим капіталом. Надмірна залежність від зовнішнього фінансування підвищує ризик фінансової нестабільності, тоді як надто консервативна структура може стримувати розвиток підприємства. У зв'язку з цим управління структурою капіталу має ґрунтуватися на пошуку компромісу між мінімізацією ризиків та максимізацією фінансових результатів [24].

Таким чином, джерела формування капіталу та їх поєднання у структурі фінансових ресурсів підприємства визначають рівень його фінансової стійкості, інвестиційної привабливості та здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Усвідомлення особливостей кожної групи джерел створює основу для подальшого аналізу оптимізації структури капіталу та розробки ефективної фінансової політики підприємства.

Раціональна структура капіталу є результатом цілеспрямованого управлінського впливу, спрямованого на досягнення балансу між фінансовою стійкістю підприємства та ефективністю використання залучених ресурсів. В умовах нестабільного економічного середовища питання оптимізації структури капіталу набуває особливого значення, оскільки помилки у виборі джерел фінансування можуть призвести до зростання фінансових ризиків і втрати платоспроможності [10].

Ефективне управління капіталом підприємства неможливе без системного фінансового аналізу, який дає змогу оцінити результативність використання залучених ресурсів і виявити внутрішні резерви підвищення фінансової віддачі. Аналітичне дослідження капіталу полягає у вивченні узагальнюючих і часткових показників, що відображають прибутковість, інтенсивність використання та

фінансову стійкість підприємства.

У практиці фінансового менеджменту для оцінки ефективності управління капіталом застосовується система взаємопов'язаних коефіцієнтів, які умовно можна об'єднати у декілька груп залежно від аспектів фінансової діяльності, що аналізуються [19].

Першу групу становлять показники рентабельності капіталу, які характеризують здатність підприємства генерувати прибуток за рахунок наявних фінансових ресурсів. Вони дозволяють оцінити загальну ефективність використання сукупного капіталу, а також результативність вкладень у власний, основний і оборотний капітал. Аналіз динаміки цих показників дає змогу визначити, наскільки доцільною є структура фінансових ресурсів та чи забезпечує вона зростання прибутковості підприємства [27].

Рентабельність сукупного капіталу відображає здатність підприємства формувати прибуток за рахунок усіх фінансових ресурсів, залучених у господарський процес, незалежно від джерел їх походження. Даний показник дає узагальнену оцінку ефективності використання капіталу та дозволяє порівнювати результативність діяльності підприємств різних масштабів і розраховується за формулою:

$$R_k = \text{ЧП} / K \times 100\% \quad (1.1),$$

де ЧП — чистий прибуток підприємства;

K — середньорічна вартість сукупного капіталу.

Зростання значення цього показника свідчить про підвищення фінансової віддачі вкладених ресурсів та більш ефективне управління капіталом.

Рентабельність власного капіталу характеризує ефективність використання фінансових ресурсів, що належать власникам підприємства. Даний показник є одним із ключових орієнтирів для оцінки привабливості підприємства з точки зору інвесторів та власників, визначається за формулою:

$$R_{vk} = \text{ЧП} / \text{VK} \times 100\% \quad (1.2),$$

де VK — середньорічна вартість власного капіталу.

Аналітичне значення цього коефіцієнта полягає у можливості оцінити,

наскільки доцільно підприємство використовує власні фінансові ресурси та чи забезпечує їх зростання у динаміці.

Рентабельність позикового капіталу відображає результативність використання залучених фінансових ресурсів з урахуванням витрат на їх обслуговування, розраховується за формулою:

$$R_{пк} = (ЧП + Вп) / ПК \times 100\% \quad (1.3),$$

де Вп — витрати на сплату відсотків;

ПК — середньорічна вартість позикового капіталу.

Аналіз цього показника дозволяє оцінити економічну доцільність залучення боргового фінансування. Позитивна динаміка показника свідчить про те, що використання позикових коштів сприяє зростанню фінансових результатів підприємства.

Другу групу формують показники капіталовіддачі, які відображають продуктивність використання капіталу в операційній діяльності. Застосування цих коефіцієнтів дозволяє оцінити обсяг реалізованої або виробленої продукції, що припадає на одиницю залучених фінансових ресурсів. Зростання капіталовіддачі свідчить про підвищення інтенсивності використання капіталу та більш ефективну організацію господарських процесів [31].

Окреме місце в системі аналізу займають показники оборотності капіталу, які характеризують швидкість його кругообігу в процесі діяльності підприємства. Вони дають змогу визначити, за який період здійснюється повний оборот вкладених коштів, а також оцінити тривалість одного обороту окремих елементів капіталу. Прискорення оборотності, як правило, супроводжується вивільненням фінансових ресурсів та зменшенням потреби в додатковому фінансуванні.

Оборотність капіталу характеризує інтенсивність його використання в операційній діяльності та відображає швидкість перетворення вкладених ресурсів у грошові надходження, визначається за формулою.

$$K_{об} = V_p / K \quad (1.4),$$

де V_p — виручка від реалізації продукції.

Збільшення оборотності капіталу свідчить про скорочення тривалості

фінансового циклу та підвищення ефективності управління ресурсами.

Для більш глибокого аналізу використовується показник тривалості обороту, який розраховується за формулою:

$$T_{об} = D / K_{об} \quad (1.5),$$

де D — кількість днів у періоді, що аналізується.

Даний показник дозволяє оцінити, за який період відбувається повний кругообіг капіталу. Скорочення тривалості обороту свідчить про прискорення руху капіталу та зниження потреби у додатковому фінансуванні.

Капіталовіддача показує обсяг реалізованої продукції, що припадає на одиницю вкладеного капіталу, та використовується для оцінки продуктивності фінансових ресурсів, визначається за формулою:

$$K_{в} = V_{р} / K \quad (1.6).$$

Зростання цього показника є свідченням більш раціонального використання капіталу в процесі господарської діяльності.

Доповненням до аналізу ефективності використання капіталу є оцінка показників фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства. Ці показники дозволяють визначити здатність суб'єкта господарювання своєчасно виконувати свої зобов'язання, підтримувати рівновагу між активами і джерелами їх фінансування та протидіяти фінансовим ризикам у коротко- та довгостроковій перспективі.

Комплексне використання зазначених груп показників створює методичну основу для всебічного дослідження ефективності управління капіталом підприємства. Узагальнення результатів аналізу дозволяє не лише оцінити поточний фінансовий стан, а й визначити напрями вдосконалення структури капіталу, підвищення його прибутковості та прискорення оборотності, що є необхідною передумовою сталого розвитку підприємства в умовах мінливого економічного середовища.

Оптимізацію структури капіталу доцільно розглядати як безперервний процес, що передбачає визначення такого співвідношення між власними та позиковими коштами, яке забезпечує досягнення стратегічних цілей підприємства

за прийняттого рівня ризику. При цьому оптимальна структура капіталу не є сталою величиною, оскільки вона змінюється під впливом як внутрішніх факторів розвитку підприємства, так і зовнішніх макроекономічних умов [37].

У наукових дослідженнях сформувалося декілька концептуальних підходів до обґрунтування оптимальної структури капіталу. Узагальнення цих підходів дозволяє зробити висновок, що жодна з теорій не може бути застосована універсально без урахування специфіки конкретного підприємства. Зокрема, у межах класичної теорії Модільяні–Міллера доводиться нейтральність структури капіталу щодо вартості підприємства за умов досконалого ринку, однак на практиці такі умови не виконуються, що обмежує прикладне значення цієї концепції [49].

Більш прикладним є підхід, заснований на теорії компромісу, відповідно до якої підприємство прагне досягти рівноваги між податковими перевагами використання позикових коштів та зростанням фінансових ризиків. У цьому контексті оптимальна структура капіталу визначається шляхом мінімізації середньозваженої вартості фінансових ресурсів. Водночас теорія ієрархії фінансування виходить із пріоритетності внутрішніх джерел і пояснює фактичну структуру капіталу як результат послідовного вибору джерел залежно від інформаційної асиметрії та вартості залучення ресурсів.

Ефективність управління структурою капіталу підприємства може бути оцінена з використанням різноманітних методичних підходів, що базуються на поєднанні вартісних і результативних показників. В основу запропонованої моделі оцінювання ефективності управління структурою капіталу покладено застосування показника середньозваженої вартості капіталу, який відображає сукупну ціну залучених фінансових ресурсів, а також показника рентабельності інвестованого капіталу, що характеризує рівень віддачі від використання вкладених коштів. Взаємозв'язок зазначених показників у межах моделі дає змогу комплексно оцінити результативність управлінських рішень у сфері формування та оптимізації структури капіталу підприємства (рис. 1.1) [17].

З практичної точки зору оптимізація структури капіталу здійснюється на основі системи кількісних критеріїв, які дозволяють оцінити ефективність

використання фінансових ресурсів. Одним із таких критеріїв є рентабельність власного капіталу, зростання якої може бути досягнуто шляхом застосування механізму фінансового левериджу.

Рис. 1.1. Модель визначення ефективності управління структурою капіталу

З практичної точки зору оптимізація структури капіталу здійснюється на основі системи кількісних критеріїв, які дозволяють оцінити ефективність використання фінансових ресурсів. Одним із таких критеріїв є рентабельність власного капіталу, зростання якої може бути досягнуто шляхом застосування механізму фінансового левериджу. Використання позикових коштів за умови, що дохідність активів перевищує вартість залученого капіталу, створює додатковий фінансовий ефект для власників підприємства [42].

Ефект фінансового левериджу визначається за формулою:

$$ЕФЛ = (1 - C_{п}) \times (E_{Р} - C_{РСВ}) \times (ПК / ВК) \quad (1.7),$$

де S_p — ставка податку на прибуток;

E_p — рівень економічної рентабельності активів;

$SPCB$ — середня вартість позикового капіталу;

PK — обсяг позикового капіталу;

BK — величина власного капіталу.

Аналітичне значення цього показника полягає в можливості оцінити доцільність залучення позикових коштів з огляду на їх вплив на прибутковість власного капіталу та рівень фінансового ризику.

Ще одним важливим критерієм оптимізації структури капіталу є мінімізація його середньозваженої вартості. Середньозважена вартість капіталу (WACC) відображає інтегральну ціну фінансових ресурсів, залучених підприємством, і використовується як базовий орієнтир при прийнятті інвестиційних і фінансових рішень. Зниження цього показника свідчить про більш ефективну структуру капіталу та створює передумови для зростання ринкової вартості підприємства.

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу здійснюється за формулою:

$$WACC = w_e \times K_e + w_p \times K_p \quad (1.8),$$

де w_e і w_p — частки власного та позикового капіталу в загальній сумі фінансових ресурсів;

K_e — вартість власного капіталу;

K_p — вартість позикового капіталу.

У процесі оптимізації структури капіталу важливу роль відіграє управління фінансовими ризиками. З цією метою застосовується диференційований підхід до фінансування окремих груп активів, який передбачає узгодження строків залучення капіталу зі строками його використання. Зокрема, довгострокові активи доцільно фінансувати за рахунок стабільних джерел, тоді як змінна частина оборотних активів може покриватися короткостроковими зобов'язаннями [40].

Отже, оптимізація структури капіталу підприємства в умовах невизначеності є складним багатofакторним процесом, що поєднує елементи фінансового аналізу, прогнозування та стратегічного планування. Рациональне поєднання власних і позикових ресурсів дозволяє забезпечити фінансову стійкість підприємства,

підвищити ефективність використання капіталу та створити умови для його сталого розвитку.

У першому розділі кваліфікаційної роботи здійснено теоретичне узагальнення підходів до формування та управління капіталом підприємства в умовах економічної невизначеності. Проведене дослідження дозволило систематизувати наукові погляди на економічну сутність капіталу, визначити його ключові характеристики та обґрунтувати значення структури капіталу як важливого чинника фінансової стійкості й ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

У процесі аналізу встановлено, що капітал підприємства є складною багатокомпонентною економічною категорією, яка охоплює сукупність ресурсів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, залучених у господарський процес з метою створення доданої вартості. Еволюція наукових підходів до трактування капіталу свідчить про перехід від вузького розуміння цієї категорії як грошового багатства до комплексного фінансово-економічного інструменту розвитку підприємства. Узагальнення сучасних підходів дозволило зробити висновок про доцільність розгляду капіталу з позицій фінансового менеджменту, з урахуванням факторів часу, ризику та ліквідності.

Дослідження класифікації капіталу підприємства показало, що систематизація його видів за джерелами формування, напрямками використання, формами інвестування та об'єктами вкладення створює методичну основу для подальшого аналізу структури капіталу. Особливу увагу приділено розмежуванню власних, залучених і позикових джерел фінансування, що дозволяє більш обґрунтовано оцінювати фінансову автономію підприємства та рівень боргового навантаження.

У межах розгляду джерел формування капіталу встановлено, що власний капітал відіграє визначальну роль у забезпеченні фінансової стабільності підприємства, оскільки не створює обов'язкових фінансових зобов'язань і знижує ризик втрати платоспроможності. Водночас залучення позикових коштів розширює фінансові можливості підприємства та створює передумови для

прискорення темпів розвитку, але потребує виваженого управління через зростання фінансових ризиків. Таким чином, ефективність фінансової діяльності значною мірою залежить від раціонального поєднання різних джерел фінансування.

У результаті аналізу теоретичних засад оптимізації структури капіталу обґрунтовано, що універсальної моделі формування оптимального співвідношення між власними та позиковими ресурсами не існує. Оптимальна структура капіталу має адаптивний характер і визначається сукупністю внутрішніх і зовнішніх чинників, зокрема фінансовою стратегією підприємства, рівнем прибутковості, галузевою специфікою, станом фінансових ринків та макроекономічною ситуацією. Це зумовлює необхідність постійного моніторингу структури капіталу та її коригування відповідно до змін умов господарювання.

Дослідження критеріїв оптимізації структури капіталу дозволило встановити, що ключовими орієнтирами управління є забезпечення прийняттого рівня фінансових ризиків, підвищення рентабельності власного капіталу та мінімізація середньозваженої вартості фінансових ресурсів. Використання механізму фінансового левериджу за умови економічної доцільності може позитивно впливати на фінансові результати підприємства, проте потребує ретельного аналізу вартості позикового капіталу та здатності підприємства обслуговувати боргові зобов'язання.

Отже, теоретичні положення, викладені у першому розділі, формують науково-методичну основу для подальшого аналізу структури та ефективності використання капіталу конкретного підприємства. Отримані висновки створюють передумови для проведення аналітичних досліджень у другому розділі роботи та обґрунтування практичних рекомендацій щодо оптимізації структури капіталу в сучасних умовах невизначеності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ СТРУКТУРОЮ КАПІТАЛУ ТОВ «КРІОТЕХ»

2.1 Дослідження фінансово-господарської діяльності ТОВ «Кріотех»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Кріотех» є юридичною особою та самостійним суб'єктом господарювання, створеним з метою отримання прибутку. Підприємство здійснює свою діяльність відповідно до чинного законодавства України на засадах повного господарського розрахунку, самоокупності та самофінансування, самостійно визначає напрями розвитку, обсяги й структуру виробництва, здійснює планування та реалізацію продукції, робіт і послуг.

Предметом діяльності підприємства є:

- виробництво промислових газів по замовленню юридичних та фізичних осіб на підставі укладених договорів;
- неспеціалізована оптова торгівля;
- ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення;
- постачання продукції, згідно договореності сторін;
- інші види діяльності, які не заборонені законодавством України.

Основною метою діяльності ТОВ «Кріотех» є здійснення господарської діяльності, спрямованої на отримання прибутку на вкладений капітал, а також задоволення соціально-економічних інтересів трудового колективу за рахунок отриманих фінансових результатів.

Фінансово-господарська діяльність товариства ґрунтується на засадах товарно-грошових відносин. Підприємство самостійно визначає обсяги та структуру виробництва, у тому числі напрями кооперації з іншими виробниками та діловими партнерами, затверджує доходи і витрати, а також обирає банківські, кредитні та страхові установи для фінансового обслуговування.

Управлінська структура ТОВ «Кріотех» сформована за лінійно-функціональним принципом. Управлінські рішення, підготовлені функціональними підрозділами, розглядаються та затверджуються лінійними керівниками, які доводять їх до підпорядкованих підрозділів. Водночас функціональні служби виконують допоміжну роль, забезпечуючи керівництво обґрунтованою інформацією для прийняття управлінських рішень. Разом із тим, за значного обсягу різнопланових завдань така система управління може ускладнювати діяльність лінійних керівників.

Для дослідження фінансово-господарської діяльності ТОВ «Кріотех» проведемо горизонтальний та вертикальний аналіз звіту про фінансовий стан суб'єкта господарювання за 2021-2024 рр. за даними, що наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динамічний аналіз активу балансу ТОВ «Кріотех» за 2021-2024 рр., тис. грн.

Стаття	Роки				Відхилення	
	2021	2022	2023	2024	2024/2021 (+/-)	2024/2021 (%)
I. Необоротні активи						
Нематеріальні активи	3610	3676	3498	3731	121	3,35
Основні засоби	80593	89509	84551	80129	-464	-0,58
Довгострокова дебіторська заборгованість	683	521	395	284	-399	-58,42
Разом за розділом I	84886	93706	88444	84144	-742	-0,87
II Оборотні активи						
Запаси	25980	17412	33798	68738	42758	164,58
Дебіторська заборгованість	36935	51678	85608	74560	37625	101,87
Грошові кошти і їх еквіваленти	66	28	211	4791	4725	7159,9
Разом за розділом II	62981	69118	119617	148089	85108	135,13
III Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття						
Баланс	147867	162824	208061	232233	84366	57,06

Вартість майна підприємства станом на кінець звітного періоду досягла 232233 тис. грн, при цьому протягом року спостерігалось її зростання на 84366 тис. грн, що відповідає 57,06%. Така динаміка свідчить про розширення ресурсної бази підприємства та загалом характеризує результати його діяльності з позитивного

боку.

Аналіз активів показав, що найбільш суттєве зростання в абсолютному вимірі відбулося за рахунок запасів, які належать до найменш ліквідної частини оборотних активів. Водночас у відносному вираженні найбільш динамічно зросли грошові кошти, що може свідчити про покращення поточної платоспроможності підприємства.

Помітне збільшення зафіксовано також за статтею дебіторської заборгованості, обсяг якої зріс на 37625 тис. грн, або 101,87%. З одного боку, така тенденція означає відволікання частини оборотного капіталу з господарського обороту внаслідок надання комерційного кредиту покупцям, дочірнім підприємствам та іншим контрагентам, що фактично призводить до тимчасової іммобілізації фінансових ресурсів. З іншого боку, наявність дебіторської заборгованості потенційно формує майбутні грошові надходження, за умови збереження платоспроможності дебіторів.

Водночас необоротні активи підприємства протягом звітного періоду скоротилися на 742 тис. грн. Зменшення їх вартості відбулося переважно внаслідок зниження балансової вартості основних засобів, що може бути пов'язано як з процесами фізичного та морального зносу, так і з обмеженим оновленням виробничого потенціалу.

Структурний аналіз пасиву балансу ТОВ «Кріотех» за 2021-2024 рр. представлений у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Структурний аналіз пасиву балансу ТОВ «Кріотех» за 2021-2024 рр., тис. грн.

Стаття	Роки				Відхилення, (+/-)	
	2021	2022	2023	2024	2024/2021 (+/-)	2024/2021 (%)
1	2	3	4	5	6	7
I Власний капітал						
Зареєстрований (пайовий) капітал	71426	71426	71426	71426	0	0
Капітал у дооцінках	20845	31179	27921	25713	4868	23,35
Додатковий капітал	9442	9815	10597	10564	1122	11,88
Резервний капітал	1600	1653	1857	1857	257	16,06

Продовження табл.2.2

1	2	3	4	5	6	7
Нерозподілений прибуток	10233	5546	11338	5992	-4241	-41,44
Разом за розділом I	113546	119619	123139	115552	2006	1,77
II Довгострокові зобов'язання	1657	1645	7507	5351	3694	222,93
III Поточні зобов'язання						
Короткострокові кредити банку	3786	1741	4848	0	-3786	-100,0
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	24400	35159	71861	110594	86194	353,25
Поточні забезпечення	4478	4660	706	736	-3742	-83,56
Разом за розділом III	32664	41560	77415	111330	78666	240,83
IV Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу та групами вибуття						
Баланс	147867	162824	208061	232233	84366	57,06

Результати розрахунків, наведені в табл. 2.2, свідчать про те, що протягом звітного періоду загальний обсяг пасивів підприємства збільшився на 84366 тис. грн, що становить 57,06%. Основним чинником такої динаміки стало зростання власного капіталу, обсяг якого підвищився на 2006 тис. грн, або 1,77%, що позитивно вплинуло на фінансову автономію підприємства.

Одночасно відбулося збільшення довгострокових зобов'язань на 3694 тис. грн, тоді як обсяг короткострокових зобов'язань, навпаки, скоротився на 3786 тис. грн, або 100%. Така зміна структури зобов'язань може свідчити про певне переорієнтування підприємства на більш стабільні джерела фінансування, що загалом знижує ризики ліквідності.

Приріст власного капіталу був забезпечений насамперед за рахунок збільшення капіталу в дооцінках, сума якого зросла на 4868 тис. грн. Це вказує на зміну вартості активів у результаті їх переоцінки, а не на зростання власних ресурсів, сформованих за рахунок прибуткової діяльності.

У структурі позикового капіталу найбільш суттєві зміни відбулися за статтею поточної кредиторської заборгованості, яка збільшилася на 86194 тис. грн, або 353,25%. При цьому темпи зростання кредиторської заборгованості не супроводжувалися адекватним збільшенням обсягу грошових коштів, що може

свідчити про посилення напруженості у розрахунках з контрагентами та розглядається як негативна тенденція у фінансовому розвитку підприємства.

Для формування узагальненої характеристики фінансового стану ТОВ «Кріотех» у табл. 2.3 систематизовано ключові показники його фінансово-господарської діяльності.

Таблиця 2.3

Динаміка основних загальноекономічних показників діяльності

ТОВ «Кріотех» за 2021-2024 рр., тис. грн.

Показник	Роки				Відхилення, +/-	
	2021	2022	2023	2024	2024/ 2021	2024/ 2023
Власний капітал	113546	119619	123139	115552	2006	-7587
Позиковий капітал	34321	43205	84922	116681	82360	31759
Необоротні активи	84886	93706	88444	84144	-742	-4300
Оборотні активи	62981	69118	119617	148089	85108	28472
Валюта балансу	147869	162824	208061	232233	84364	24172
Чистий дохід від реалізації продукції	161464	212382	222699	196471	35007	-26228
Собівартість реалізованої продукції	-133979	-182339	-184083	-177212	-43233	6871
Чистий прибуток (збиток)	227	1047	4077	-6481	-6708	-10558

Аналіз показників діяльності ТОВ «Кріотех» упродовж 2021–2024 рр. свідчить про загальну тенденцію до зростання обсягів реалізації продукції. За досліджуваний період виручка від реалізації збільшилася на 35007 тис. грн, що відповідає 21,7 %, і відображає розширення масштабів господарської діяльності підприємства. Водночас у цей самий період зафіксовано скорочення вартості реалізованої продукції на 26228 тис. грн, що зумовлено передусім зменшенням фізичних обсягів продажу, а не ціновими чинниками.

Собівартість реалізованої продукції протягом 2021–2024 рр. мала виражену тенденцію до зростання і у 2024 р. досягла рівня 177212 тис. грн, що на 32,3 % перевищує її значення на початок аналізованого періоду. Така динаміка свідчить про підвищення витрат на виробництво та реалізацію продукції, що потребує посилення контролю за витратною складовою діяльності підприємства.

Відповідно до даних таблиці 2.3, загальна вартість майна ТОВ «Кріотех» упродовж 2021–2024 рр. зросла на 84364 тис. грн, що означає її збільшення у 1,6 рази порівняно з рівнем на початок 2021 року. У структурі активів домінуючу частку займають оборотні активи, частка яких становить 63,8%. У вартісному вимірі обсяг оборотних активів у 2024 р. досяг 148089 тис. грн, що на 85108 тис. грн більше, ніж у 2021 році, і свідчить про зростання мобільності ресурсної бази підприємства.

Вартість власного капіталу за аналізований період збільшилася на 2004 тис. грн, або у 1,8 рази, переважно внаслідок зростання капіталу у дооцінках. Разом із тим у 2023–2024 рр. відбулося зниження обсягу власного капіталу на 7587 тис. грн, що є наслідком недостатньо ефективного управління фінансовими ресурсами та негативно впливає на фінансову стійкість підприємства.

Аналіз структури джерел фінансування показав, що на кінець 2024 р. питома вага залученого капіталу становила 50,24 % загального обсягу фінансових ресурсів. Такий рівень свідчить про суттєву залежність ТОВ «Кріотех» від позикових коштів та підвищену чутливість підприємства до змін умов кредитування.

Узагальнюючи результати аналізу, можна зробити висновок, що динаміка основних загальноекономічних показників діяльності ТОВ «Кріотех» у 2021-2024 роках характеризує підприємство як таке, що розвивається. Про це свідчать нарощування виробничого потенціалу, зростання обсягів виробництва та реалізації продукції. Водночас виявлені тенденції підвищення собівартості та зростання залежності від залучених коштів актуалізують необхідність удосконалення системи управління витратами та капіталом підприємства.

Комплексна оцінка фінансового стану підприємства виступає ключовим інструментом прийняття управлінських рішень у сфері фінансів. Її проведення дає змогу своєчасно виявляти проблемні аспекти руху фінансових ресурсів, оцінювати ефективність їх формування та використання, а також обґрунтовувати управлінські рішення у межах поточного і стратегічного планування господарської діяльності.

У межах даного дослідження фінансовий стан ТОВ «Кріотех» оцінимо за такими основними напрямками:

- дослідимо структуру та динаміку майна підприємства;
- проведемо аналіз показників ліквідності та здатності до своєчасного виконання зобов'язань;
- оцінимо рівень фінансової стійкості;
- проведемо аналіз ділової активності підприємства;
- визначимо рентабельність господарської діяльності.

Фінансова стійкість підприємства значною мірою формується під впливом ефективності використання його майнового потенціалу. Важливими чинниками при цьому є рівень оновлення основних засобів, відповідність матеріально-технічної бази сучасним технологічним вимогам, а також своєчасне виведення з експлуатації фізично та морально зношеного обладнання. Раціональне управління майном створює передумови для підвищення результативності діяльності та зміцнення фінансового стану підприємства.

У табл. 2.4 наведено систему показників, що характеризують стан і динаміку майнового потенціалу ТОВ «Кріотех» упродовж 2021–2024 рр.

Таблиця 2.4

**Показники оцінки майнового стану ТОВ «Кріотех»
за 2021-2024 рр.**

Показник	Роки				Відхилення, +/-	
	2021	2022	2023	2024	2024/2021	2024/2023
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,55	0,54	0,57	0,60	0,04	0,03
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,55	0,55	0,41	0,35	-0,20	-0,06
Фондовіддача	2,00	2,37	2,63	2,45	0,45	-0,18

Оцінка майнового стану ТОВ «Кріотех» свідчить про його середній рівень, що зумовлено значним ступенем фізичного та морального зносу активів. Станом на 2024 р. рівень зносу майна підприємства досяг 60%, що негативно позначається на виробничому потенціалі та можливостях подальшого розвитку.

Протягом 2021–2024 рр. коефіцієнт зносу основних засобів зріс на 0,04 пункти, що вказує на погіршення технічного стану матеріально-технічної бази та недостатні темпи її оновлення. Така динаміка може призводити до зниження ефективності використання основних засобів і зростання витрат на їх утримання.

У 2024 р. частка фінансових ресурсів, інвестованих в основні засоби, становила 0,35, що на 0,06 пункти менше порівняно з попереднім роком. Зменшення цього показника свідчить про скорочення інвестиційної активності в оновлення основних засобів і потребує перегляду інвестиційної політики підприємства з метою забезпечення сталого розвитку.

Одним із найважливіших показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, є його ліквідність. Вона відображає здатність підприємства своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання (пасиви) за рахунок наявних на балансі активів. Для оцінки рівня ліквідності застосовують низку спеціалізованих коефіцієнтів, які визначаються залежно від того, якими платіжними засобами підприємство може погашати свої поточні зобов'язання (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Показники ліквідності ТОВ «Кріотех» за 2021-2024 рр.

Показник	Роки				Відхилення, +/-	
	2021	2022	2023	2024	2024/ 2021	2024/ 2023
Чистий оборотний капітал, тис. грн	30317	27558	42202	36759	6442	-5443
Коефіцієнт покриття	1,93	1,66	1,55	1,33	-0,60	-0,21
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,36	0,84	0,67	0,19	-0,17	-0,48
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,0018	0,0005	0,0027	0,043	0,041	0,0402

Чистий оборотний капітал розраховується як різниця між оборотними активами та поточними зобов'язаннями підприємства. У разі, коли сума поточних зобов'язань є незначною, величина чистого оборотного капіталу набуває досить великого значення. Це свідчить про високу платоспроможність підприємства, його здатність своєчасно розраховуватися за короткостроковими зобов'язаннями та забезпечує умови для подальшого розвитку та розширення господарської діяльності.

Аналіз ліквідності підприємства дозволяє оцінити його здатність своєчасно виконувати короткострокові зобов'язання за рахунок наявних активів. Одним із ключових показників є коефіцієнт покриття, який відображає співвідношення між оборотними активами та поточними зобов'язаннями. Для нормального

функціонування підприємства цей коефіцієнт повинен перевищувати одиницю, а його зростання вважається позитивним сигналом. Орієнтовне значення показника визначається підприємством індивідуально, залежно від щоденних потреб у вільних грошових ресурсах.

Протягом 2021–2024 років спостерігалася тенденція до зниження коефіцієнта покриття. У 2021 році його значення становило 1,93, у 2022 році знизилося до 1,66, а в 2023 році – до 1,55, що ще можна вважати задовільним рівнем. Проте у 2024 році показник зменшився до 1,33, що не відповідає нормативним вимогам. Це свідчить про зниження платоспроможності підприємства та обмеження його можливостей покривати поточні зобов'язання в повному обсязі.

Більш деталізованою оцінкою ліквідності є коефіцієнт швидкої ліквідності, який визначає здатність підприємства погашати зобов'язання за рахунок найбільш ліквідних активів, виключаючи виробничі запаси. Аналіз цього показника свідчить, що протягом частини досліджуваного періоду він не відповідав нормативному діапазону (0,6–1), що свідчить про недостатню ліквідність активів підприємства. Абсолютне відхилення показника склало -0,60 пунктів.

У 2021 році коефіцієнт швидкої ліквідності дорівнював 0,36, що вказує на недостатню готовність підприємства покривати поточні зобов'язання за рахунок готівки та дебіторської заборгованості. Вже у 2022 році цей показник підвищився до 0,84, а у 2024 році – до 1,33, що відображає значне покращення платоспроможності та більш ефективне використання оборотних активів. Відносне зростання за цей період склало 52,78%. Проте перевищення нормативного діапазону також сигналізує про необхідність контролю над ліквідністю, щоб уникнути можливих ризиків неплатоспроможності.

Найбільш жорстким критерієм оцінки фінансової стійкості є коефіцієнт абсолютної ліквідності, який показує, яку частину короткострокових зобов'язань підприємство може погасити негайно. За аналізований період цей показник постійно залишався більшим за нуль, що є позитивним фактором. У 2021 році коефіцієнт абсолютної ліквідності дорівнював 0,0018, а у 2024 році – 0,043, що свідчить про зростання на 0,041 пунктів або 2388,88%. Це означає, що ТОВ

«Кріотех» здатне використовувати більшу частку короткострокових активів для негайного погашення зобов'язань, що суттєво підвищує фінансову стійкість та зменшує ризики неплатоспроможності.

Таким чином, аналіз показників ліквідності демонструє поступове поліпшення платоспроможності підприємства за рахунок підвищення коефіцієнтів швидкої та абсолютної ліквідності, водночас виявляючи потребу у постійному контролі над поточними зобов'язаннями та оборотними активами для забезпечення стабільного фінансового стану.

Одним із ключових напрямків аналізу фінансового стану підприємства є оцінка його платоспроможності, яка відображає здатність підприємства забезпечувати своєчасне погашення зобов'язань протягом року за рахунок наявних оборотних активів. Для наочності та деталізації фінансового стану ТОВ «Кріотех» у табл. 2.6 наведено розрахунок показників фінансової стійкості підприємства.

Таблиця 2.6

**Динаміка відносних показників фінансової стійкості ТОВ «Кріотех»
за 2021-2024 рр.**

Показник	Роки				Відхилення 2024/2021	
	2021	2022	2023	2024	Абсолютне, +/-	Відносне, %
Коефіцієнт автономії	0,77	0,73	0,59	0,50	-0,27	-35,06
Коефіцієнт фінансування	0,30	0,36	0,69	1,01	0,71	336,67
Коефіцієнт фінансової стійкості	3,31	2,77	1,45	0,99	-2,32	-70,09
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	0,48	0,40	0,35	0,25	-0,23	-47,92
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,21	0,17	0,21	0,16	-0,05	-23,81

Коефіцієнт автономії відображає частку власного капіталу у структурі фінансування підприємства і показує ступінь незалежності від зовнішніх джерел фінансування. За період 2021–2024 рр. спостерігається зниження цього показника з 0,77 до 0,50, тобто на 0,27 пунктів. Відносне зменшення коефіцієнта автономії у 2024 році порівняно з 2021 роком склало 35,06 %. Незважаючи на негативну тенденцію, підприємство зберігає здатність погашати свої боргові зобов'язання.

Коефіцієнт фінансування демонструє співвідношення позикових та власних

джерел фінансування. Протягом аналізованого періоду він збільшився з 0,30 у 2021 році до 1,01 у 2024 році, що відповідає зростанню на 0,71 пунктів або на 336,67%. Значення 2024 року перевищує нормативне і є негативним сигналом для підприємства, оскільки зростає ризик неплатоспроможності та ускладнюється отримання кредитів для розвитку виробничої діяльності.

Коефіцієнт фінансової стійкості зменшився з 3,31 у 2021 році до 0,99 у 2024 році, що становить зниження на 2,32 пункти або 70,09%. Значення показника у 2024 році свідчить про те, що на кожну гривню залучених коштів припадає 0,99 грн власних ресурсів підприємства.

Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами характеризує рівень покриття оборотних активів власними фінансовими ресурсами. За період 2021–2024 рр. він знизився з 0,48 до 0,25 (зменшення на 0,23 пункти або 47,92%). Проте значення показника у 2024 році перевищує нормативне мінімальне значення 0,1, що дозволяє підприємству здійснювати свою діяльність у звичайному режимі.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу демонструє, яка частина власного капіталу підприємства використовується для фінансування поточної діяльності. У 2021 році для цих цілей використовувалося 0,21 частини власного капіталу, а у 2024 році – 0,16. Це свідчить про зменшення гнучкості використання власних ресурсів для фінансування поточних потреб підприємства.

Таким чином, аналіз показників фінансової стійкості ТОВ «Кріотех» дозволяє зробити висновок про наявність негативних тенденцій у структурі капіталу та рівні маневреності власних засобів, що потребує контролю та коригувальних заходів для підвищення фінансової незалежності та стійкості підприємства.

Аналіз ділової активності є наступним важливим напрямком оцінки фінансового стану підприємства. Він дозволяє оцінити ефективність діяльності суб'єкта господарювання через комплексний аналіз використання виробничих та фінансових ресурсів. Такий підхід дає змогу визначити оптимальне співвідношення між основними показниками, простежити взаємозалежність темпів їх зростання та оцінити вплив цих показників на проміжні і кінцеві результати

діяльності.

Розрахунок показників ділової активності ТОВ «Кріотех» наведено у табл. 2.7, що дозволяє наочно оцінити ефективність використання ресурсів підприємства протягом аналізованого періоду.

Таблиця 2.7

**Динаміка показників ділової активності ТОВ «Кріотех»
за 2021-2024 рр.**

Показник	Роки				Відхилення 2024/2021	
	2021	2022	2023	2024	Абсолютне, +/-	Відносне, %
Коефіцієнт оборотності активів	2,56	3,07	1,86	1,33	-1,24	-48,05
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,42	1,78	1,81	1,70	0,28	19,72
Коефіцієнт оборотності запасів	5,23	10,60	5,47	2,80	-2,44	-46,46
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	8,78	8,19	3,05	2,34	-6,45	-73,35
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	48,71	52,21	69,70	60,77	12,06	24,76
Період погашення дебіторської заборгованості, дні	7,39	6,90	5,16	5,92	-1,47	-19,89
Період погашення кредиторської заборгованості, дні	40,98	43,96	118,03	153,94	112,96	275,65
Період оборотності запасів, дні	68,77	33,95	65,87	128,78	60,01	87,26
Тривалість операційного циклу, дні	76,16	40,84	71,03	134,70	58,54	76,86
Тривалість фінансового циклу, дні	35,18	-3,11	-47,00	-19,24	-54,42	-154,69

Аналіз ділової активності дозволяє оцінити ефективність використання ресурсів підприємства та своєчасність виконання фінансових зобов'язань. Розглянуті показники дозволяють визначити, наскільки ефективно підприємство використовує свої активи та управляє дебіторською і кредиторською заборгованістю.

Коефіцієнт оборотності активів знизився за період 2021–2024 рр. на 1,24 пункту (48,05%), що свідчить про неефективне використання ресурсів підприємства.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зріс на 12,06 пунктів

(24,76%), що свідчить про швидке обертання дебіторської заборгованості та низький ризик її непогашення. Період погашення дебіторської заборгованості зменшився з 7,3 днів у 2021 році до 6 днів у 2024 році (зниження на 1,47 дня або 19,89%), що свідчить про високу ефективність управління дебіторськими ресурсами.

Натомість коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості знизився з 8,78 у 2021 році до 2,34 у 2024 році (зменшення на 6,45 пунктів або 73,35%), а період погашення кредиторської заборгованості зріс з 41 дня до 154 днів (на 113 днів або 275,66%). Це негативна тенденція, яка свідчить про уповільнення обігу кредиторських зобов'язань та підвищення ризику неплатоспроможності, а також може ускладнювати взаємодію з постачальниками.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що за аналізований період ТОВ «Кріотех» демонструє позитивні результати в управлінні дебіторською заборгованістю та ресурсами, що забезпечує швидке погашення активів і знижує фінансові ризики. Водночас спостерігається негативна тенденція щодо оборотності кредиторської заборгованості, що вимагає впровадження заходів для оптимізації фінансових потоків і покращення обігу зобов'язань. Комплексний аналіз ділової активності свідчить про необхідність постійного контролю та планування фінансових потоків, що забезпечить підвищення ефективності діяльності підприємства та зміцнення його фінансової стійкості.

Рентабельність є одним із ключових напрямків фінансового аналізу, що дозволяє оцінити доходність підприємства з різних аспектів. Показники рентабельності групуються залежно від інтересів різних учасників економічного процесу та ринкових відносин, що дозволяє комплексно оцінити ефективність діяльності підприємства.

У табл. 2.8 наведено розрахунок основних показників рентабельності ТОВ «Кріотех», що дає змогу здійснити аналіз прибутковості підприємства за період дослідження та визначити тенденції зміни його фінансових результатів.

Коефіцієнт рентабельності активів відображає ефективність використання всіх наявних активів підприємства для отримання прибутку. За період 2021–2023

рр. цей показник перебував у межах нормативних значень та становив 0,15; 0,64 та 1,96 відповідно, що свідчить про високий рівень раціонального використання ресурсів ТОВ «Кріотех». Проте у 2024 році спостерігається різка негативна зміна: коефіцієнт склав -2,79, що свідчить про збитковість підприємства. Абсолютне відхилення порівняно з 2021 роком становило 2,94 пункту або 1960%.

Таблиця 2.8

**Динаміка показників рентабельності ТОВ «Кріотех»
За 2021-2024 рр.**

Показник	Роки				Відхилення 2024/2021	
	2021	2022	2023	2024	Абсолютне, +/-	Відносне, %
Коефіцієнт рентабельності активів	0,15	0,64	1,96	-2,79	-2,94	-1960,00
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,20	0,88	3,31	-5,61	-5,81	-2905,00
Коефіцієнт рентабельності продукції	4,34	4,46	3,52	-1,13	-5,46	-126,04
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,14	0,49	1,83	-3,30	-3,44	-2357,14

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу характеризує ефективність вкладення власних коштів у підприємство. Протягом 2021–2023 рр. цей показник відповідав нормативу, проте у 2024 році набув від’ємного значення -5,61, що свідчить про збитковість діяльності у цьому році. Для порівняння, у 2021 році коефіцієнт становив 0,20, а загальне зменшення за період 2021–2024 рр. склало 5,81 пункту або 2905,0%.

Коефіцієнт рентабельності продукції дозволяє оцінити прибутковість основної діяльності підприємства. У 2021 році на 1 грн. реалізованої продукції припадало 4,34 грн. чистого прибутку, а у 2024 році цей показник становив -1,13 грн., що свідчить про збитковість виробничої діяльності. Загальне зниження за період склало 5,46 пункту або 126,04 %, що є негативною тенденцією.

Коефіцієнт рентабельності діяльності відображає ефективність господарської діяльності підприємства в цілому. Протягом 2021–2023 рр. показник відповідав нормативним значенням, проте у 2024 році він набув від’ємного значення -3,30, а загальне зменшення склало 3,44 пункту або 2357,14%. Така

тенденція свідчить про неефективність та збитковість діяльності підприємства у 2024 році.

Аналіз показників рентабельності ТОВ «Кріотех» демонструє позитивні результати за 2021–2023 рр., проте 2024 рік характеризується суттєвим зниженням усіх ключових показників, що свідчить про збитковість підприємства та необхідність перегляду стратегії діяльності для відновлення фінансової ефективності.

За результатами проведеного аналізу фінансово-господарського стану ТОВ «Кріотех», що базувався на оцінці майнового стану, ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності, можна зробити такі загальні висновки:

- підприємство має міцну матеріально-технічну базу, що забезпечує можливість здійснювати виробничу діяльність;

- показники ліквідності свідчать, що протягом більшої частини досліджуваного періоду підприємство зберігало здатність своєчасно виконувати свої короткострокові зобов'язання. Проте у 2024 році відбулося погіршення показників, що вказує на ризики неплатоспроможності та потребу у більш ретельному управлінні оборотними активами;

- показники фінансової стійкості демонструють, що підприємство у 2024 році не було повністю забезпечене власними оборотними засобами для стабільного функціонування, що підкреслює необхідність оптимізації структури капіталу та контролю над залученими ресурсами;

- показники ділової активності демонструють, що ТОВ «Кріотех» ефективно нарощувало обсяги виробництва основної продукції протягом 2021–2023 роках, а дебіторська заборгованість оберталася досить швидко, що є позитивною тенденцією для управління фінансовими потоками. Натомість обертання кредиторської заборгованості у 2024 році сповільнилося, що підвищує ризики для фінансової стабільності.

- показники рентабельності свідчать про збитковість діяльності у 2024 році. Як рентабельність активів, так і рентабельність власного капіталу та продукції

набули від’ємних значень, що свідчить про неефективність використання ресурсів і необхідність перегляду стратегії господарської діяльності.

Таким чином, загальний фінансовий стан ТОВ «Кріотех» можна оцінити як задовільний, якщо не враховувати негативні зміни у 2024 році. Події у 2023-2024 роках в економіці країни мали негативний вплив на діяльність багатьох підприємств, що суттєво позначилося на фінансово-економічних процесах досліджуваного підприємства.

2.2. Аналіз складу, динаміки та структури капіталу підприємства

Капітал – це фінансові та майнові ресурси, що перебувають у розпорядженні суб’єкта господарювання та використовуються для здійснення підприємницької діяльності з метою отримання прибутку. Капітал підприємства формується як за рахунок власних (внутрішніх), так і позичкових (зовнішніх) джерел фінансування.

Основним джерелом фінансування є власний капітал, який включає статутний капітал, накопичений капітал, що складається з резервного та додаткового капіталів, а також нерозподіленого прибутку, інші надходження, зокрема цільове фінансування, благодійні внески та інші джерела, не заборонені законодавством. Такий розподіл капіталу забезпечує підприємству фінансову стійкість та можливість планомірного розвитку господарської діяльності [25].

Далі доцільно провести детальний аналіз динаміки та структури капіталу ТОВ «Кріотех». Оптиміальне співвідношення власного та позикового капіталу значною мірою визначає фінансове становище підприємства та його здатність забезпечувати стабільну діяльність.

У межах цього аналізу детально розглянемо склад власного та позикового капіталу, визначимо причини змін окремих його складових та оцінимо їх вплив на фінансову стійкість підприємства за звітний період.

Склад і структура капіталу ТОВ «Кріотех» за 2021–2024 рр. наведені у табл. 2.9, що дає змогу оцінити динаміку капіталу та його вплив на загальний фінансовий стан підприємства.

**Склад та структура джерел капіталу ТОВ «Кріотех»
за 2021-2024 рр.**

Стаття	2021		2022		2023		2024	
	тис. грн.	%						
Зареєстрований (пайовий) капітал	71426	48,3	71426	43,9	71426	34,3	71426	30,8
Капітал у дооцінках	20845	14,1	31179	19,2	27921	13,4	25713	11,1
Додатковий капітал	9442	6,4	9815	6,0	10597	5,1	10564	4,6
Резервний капітал	1600	1,1	1653	1,0	1857	0,9	1857	0,8
Нерозподілений прибуток	10233	6,9	5546	3,4	11338	5,5	5992	2,6
Власний капітал	113546	76,8	126176	74,5	123139	59,2	115552	49,8
Довгострокові зобов'язання	1657	1,1	1645	1,0	7507	3,6	5351	2,3
Короткострокові кредити банку	3786	2,6	1741	1,1	4848	2,3	0	0
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	24400	16,5	35159	21,6	71861	34,5	110594	47,6
Поточні забезпечення	4478	3,0	4660	2,9	706	0,3	736	0,3
Позиковий капітал	34321	23,2	43289	25,5	84922	40,8	116681	50,2
Усього	147867	100	169465	100	208061	100	232233	100

За звітний період у ТОВ «Кріотех» спостерігалось збільшення як власного, так і позикового капіталу. Проте при аналізі структури капіталу видно, що частка власних джерел фінансування знизилася на 27,0 пункти, тоді як питома вага позикових джерел відповідно зросла. Це свідчить про підвищення ступеня фінансової залежності підприємства від зовнішніх кредиторів. Так, у 2021 році власний капітал становив 76,8 % у структурі всього капіталу підприємства, а у 2024 році – лише 49,8 %.

Що стосується пасиву підприємства, у 2024 році статутний капітал було переведено у склад пайового капіталу, який на кінець звітного періоду становив 71 426 тис. грн. Негативною тенденцією є збільшення довгострокової та поточної кредиторської заборгованості на 1,4 % та 30,7 % відповідно, що підвищує фінансові ризики підприємства.

У результаті таких змін у структурі власного капіталу на кінець 2024 року питома вага зареєстрованого капіталу склала 30,8 %, що на 17,5 % менше порівняно з початком аналізованого періоду. Питома вага резервного капіталу зменшилася на 0,3 % і становила 0,8 %, а сума нерозподіленого прибутку знизилася на 4,3 пункти, або на 4 241 тис. грн.

Підводячи підсумок, можна зазначити, що загальна вартість капіталу зросла на 84 366 тис. грн. Проте основним чинником цього збільшення стало зростання поточної кредиторської заборгованості на 85 638 тис. грн, що є негативною тенденцією, оскільки свідчить про зростання боргових зобов'язань підприємства перед контрагентами та підвищення фінансових ризиків.

Структура власного капіталу ТОВ «Кріотех» за період 2021-2024 рр. наведена на рис. 2.1, що дозволяє наочно оцінити співвідношення складових капіталу та динаміку їх змін протягом звітного періоду.

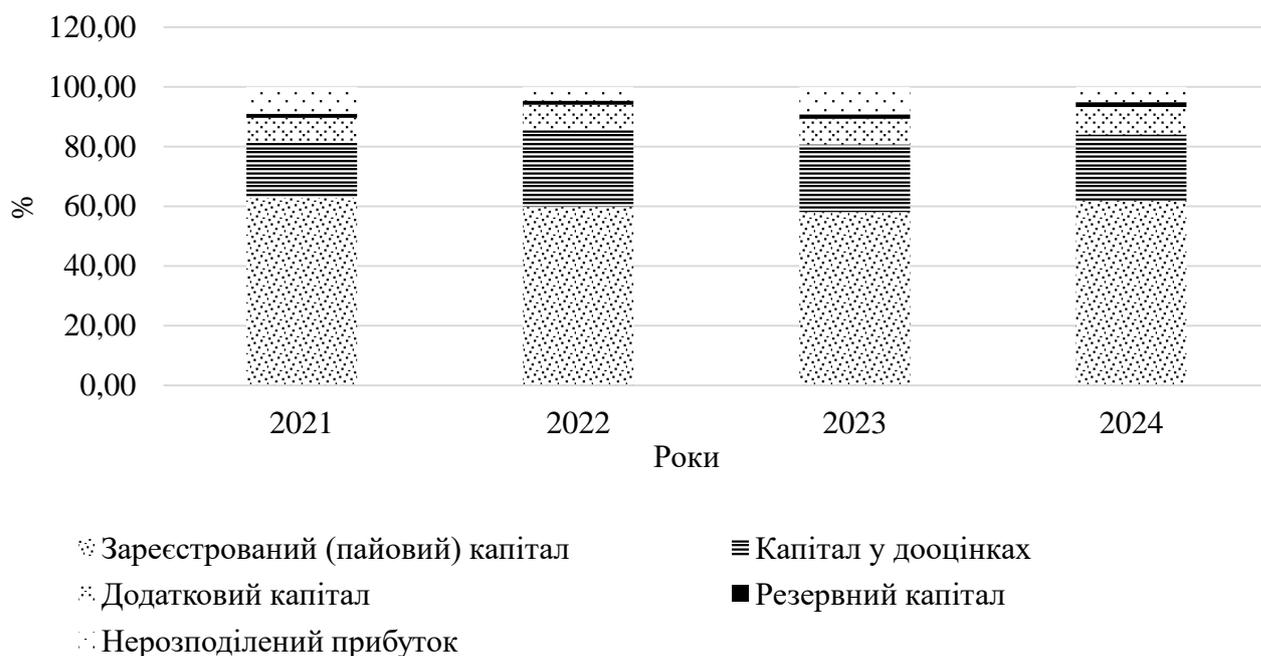

Рис. 2.1 Структура власного капіталу ТОВ «Кріотех» за 2021-2024 рр., %

Аналізуючи структуру власного капіталу ТОВ «Кріотех», можна зробити висновок, що на кінець 2024 року його обсяг становив 115552 тис. грн. У складі власного капіталу розподіл часток був наступним: пайовий капітал – 71 426 тис. грн. (61,81 % структури); капітал у дооцінках – 25 713 тис. грн. (22,25 %);

додатковий капітал – 10 564 тис. грн. (9,14 %); резервний капітал – 1 857 тис. грн. (1,61 %); нерозподілений прибуток – 5 992 тис. грн. (5,19 %).

Такий розподіл власного капіталу свідчить про значну питому вагу пайового капіталу та капіталу в дооцінках, що забезпечує фінансову стабільність підприємства, проте невисока частка резервного та нерозподіленого прибутку може обмежувати маневреність власних ресурсів для фінансування поточної діяльності та розвитку.

Структура позикового капіталу ТОВ «Кріотех» за період 2021-2024 рр. наведена на рис. 2.2.

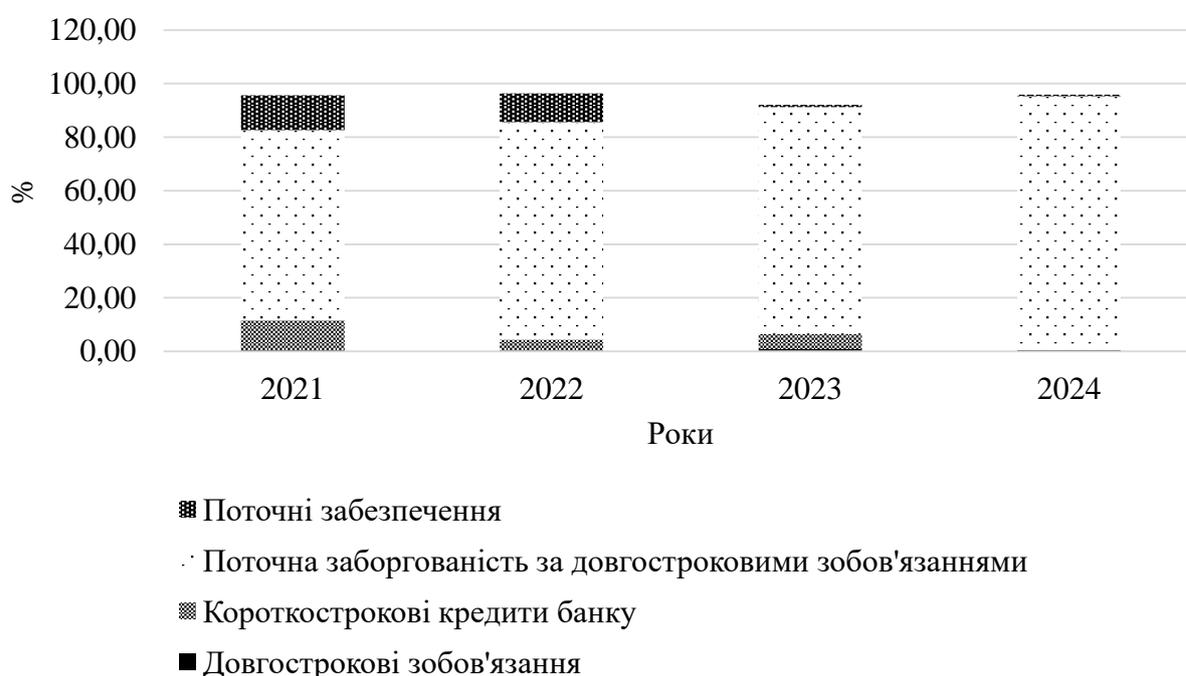

Рис. 2.2. Структура позикового капіталу ТОВ «Кріотех» за 2021-2024 рр., %

Аналіз структури позикового капіталу показує, що основну частку залучених джерел фінансування становить поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями. На кінець 2024 року вона складала 94,78 % у структурі позикового капіталу підприємства, що свідчить про високу залежність від зовнішніх кредиторів та значну питому вагу короткострокових зобов'язань у загальному обсязі позикових коштів.

Для оцінки структури формування капіталу підприємства використовується коефіцієнт самофінансування, який визначається як відношення суми

самофінансованого доходу (капіталізованого прибутку та амортизаційних відрахувань) до загальної суми внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт самофінансування розраховується за формулою:

$$K_c = (П + А) / (К + З), \quad (2.1)$$

де K_c – коефіцієнт самофінансування;

П – прибуток, який направляється у фонд нагромадження, грн.;

А – амортизаційні відрахування, грн.;

З – залучені кошти (залучені кредитні ресурси), грн.;

К – кредиторська заборгованість, грн.

Коефіцієнт самофінансування можна також визначати як відношення самофінансованого доходу до доданої вартості, що дозволяє оцінити ступінь самофінансування діяльності підприємства стосовно створеного багатства. Крім того, за його допомогою можна розрахувати розмір фінансованого доходу, який припадає на одного працівника підприємства, що дає змогу оцінити ефективність використання ресурсів на рівні персоналу [46].

Динаміка показників самофінансування ТОВ «Кріотех» за період 2021–2024 рр. наведена у табл. 2.10. Це дозволяє оцінити рівень залучення власних коштів підприємства у формування капіталу та ступінь його фінансової незалежності від зовнішніх джерел фінансування.

Таблиця 2.10

**Динаміка показників самофінансування ТОВ «Кріотех»
за 2021-2024 рр.**

Показник	2021	2022	2023	2024	Відхилення, +/-
Прибуток, направлений у фонд нагромадження, тис. грн.	11	443	1019	0	-11
Амортизація, тис.грн.	4652	4723	6770	6628	1976
Кредиторська заборгованість та залучені кредитні ресурси, тис. грн.	28279	41644	77415	111330	83051
Додана вартість, тис. грн.	27485	30043	38616	19259	-8226
Коефіцієнт самофінансування	0,16	0,12	0,10	0,06	-0,1
Самофінансований дохід на одного працівника, тис.грн.	3,58	3,98	5,88	5,59	2,01
Самофінансований дохід на гривню доданої вартості, грн.	0,17	0,17	0,20	0,34	0,17

Оскільки ТОВ «Кріотех» здійснювало прибуткову діяльність протягом більшої частини аналізованого періоду (за винятком 2024 року), усі показники самофінансування підприємства залишалися додатними. Водночас, згідно з даними табл. 2.10, можна констатувати, що фінансова стійкість підприємства за звітний період дещо погіршилася, що відображає зростання залежності від зовнішніх джерел фінансування та потребує контролю за використанням власних коштів.

Важливою складовою аналізу власного капіталу є визначення резервів, що формуються на підприємстві у вигляді додаткового капіталу (капітальні резерви), резервного капіталу (резерви, створені за рахунок чистого прибутку) та резервів, сформованих через збільшення витрат. Основне призначення резервів полягає у забезпеченні захисної функції власного капіталу, що дозволяє підприємству підтримувати фінансову стійкість та виконувати зобов'язання перед кредиторами.

У процесі фінансового аналізу досліджують величини наявних резервів, їх відповідність мінімально допустимим рівням та можливість їх використання за призначенням.

Розрахунок показників величини резервів капіталу та оцінка їх динаміки за період 2021–2024 рр. наведені у табл. 2.11, що дозволяє комплексно оцінити фінансову стійкість підприємства та ефективність використання власних ресурсів.

Таблиця 2.11

**Розрахунок показників величини резервів капіталу ТОВ «Кріотех»
за 2021-2024 рр**

Показник	2021	2022	2023	2024	Відхилення, +/-
Коефіцієнт захисту власного капіталу	0,097	0,091	0,101	0,107	0,01
Коефіцієнт ризику власного капіталу	9,28	10,00	8,89	8,30	-0,98
Коефіцієнт захисту статутного капіталу	0,022	0,023	0,026	0,026	0,004
Коефіцієнт розвитку підприємства за рахунок самофінансування господарської діяльності	1,51	1,84	1,47	0,82	-0,69

Коефіцієнт захисту власного капіталу у 2024 році порівняно з 2021 роком збільшився на 0,01 пункту, що свідчить про незначне посилення частки активів, які виконують захисну функцію щодо власного капіталу підприємства.

Коефіцієнт ризику власного капіталу відображає рівень ймовірності втрати підприємством статутного капіталу та наявного чистого прибутку. Зменшення цього показника до 8,30 у 2024 році (на 0,98 пункти) свідчить про підвищення довіри до фінансової стійкості підприємства з боку учасників господарської діяльності.

Коефіцієнт захисту статутного капіталу демонструє рівень захищеності статутного капіталу підприємства. Згідно з чинним законодавством, значення цього показника не може бути меншим за 0,25. У 2024 році КЗС становив 0,026, що значно нижче нормативного рівня, і свідчить про недостатню захищеність статутного капіталу підприємства.

Динаміку руху власного капіталу ТОВ «Кріотех» за 2023 рік наведено у табл. 2.12. Даний аналіз дозволяє оцінити зміни у структурі капіталу підприємства, джерела формування власного капіталу та використання його складових протягом звітнього року.

Таблиця 2.12

Динаміка руху власного капіталу ТОВ «Кріотех» за 2023 р., тис. грн.

Стаття	Зареєстрований капітал, тис. грн.	Капітал у дооцінках	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток, тис. грн.	Разом, тис. грн.
Залишок на початок року	71426	31179	9815	1653	12103	126176
Коригування – немає						
Виправлення помилок					(6557)	(6557)
Скоригований залишок на початок року	71426	31179	9815	1653	5546	119619
Переоцінка активів – немає						
Чистий прибуток за звітний період					4077	4077
Інший сукупний дохід за звітний період		(3258)	(33)		3258	(33)
Розподіл прибутку					(524)	(524)
Відрахування до резервного капіталу				204	(204)	
Сума чистого прибутку на створення спеціальних (цільових) фондів			815		(815)	
Разом змін у капіталі		(3258)	782	204	5792	3520
Залишок на кінець року	71426	27921	10597	1857	11338	123139

На початок 2023 року власний капітал ТОВ «Кріотех» складався з наступних

складових: зареєстрований капітал – 71 426 тис. грн, капітал у дооцінках – 31 179 тис. грн, додатковий капітал – 9 815 тис. грн, резервний капітал – 1 653 тис. грн та нерозподілений прибуток – 12 103 тис. грн. Протягом звітного періоду коригування власного капіталу та переоцінки активів не проводилися.

За 2023 рік підприємство отримало чистий прибуток у розмірі 4 077 тис. грн. Відрахування до резервного фонду склали 204 тис. грн із нерозподіленого прибутку. Крім того, на формування спеціальних фондів у складі додаткового капіталу було спрямовано 815 тис. грн з нерозподіленого прибутку. Таким чином, загальний приріст власного капіталу за період становив 3 520 тис. грн.

Отже, рух власного капіталу ТОВ «Кріотех» у 2023 році був раціональним, що свідчить про ефективне використання прибутку для зміцнення фінансової стійкості підприємства та формування резервних і спеціальних фондів.

Динаміка руху власного капіталу ТОВ «Кріотех» за 2024 рік представлена в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Динаміка руху власного капіталу ТОВ «Кріотех» за 2024 р., тис. грн.

Стаття	Зареєстрований капітал, тис. грн.	Капітал у дооцінках	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток, тис. грн.	Разом, тис. грн.
Залишок на початок року	71426	27921	10597	1857	11338	123139
Скоригований залишок на початок року	71426	27921	10597	1857	11338	123139
Переоцінка активів – немає						
Чистий прибуток за звітний період					(6481)	(6481)
Інший сукупний дохід за звітний період		(2208)	(33)		3197	956
Дооцінка (уцінка) необоротних активів		989				989
Інший сукупний дохід		(3197)	(33)		3197	(33)
Розподіл прибутку					(2038)	2038
Інші зміни в капіталі					(24)	(24)
Разом змін у капіталі		(2208)	(33)		(5346)	(7587)
Залишок на кінець року	71426	25713	10564	1857	5992	115552

У 2024 році ТОВ «Кріотех» зазнало чистого збитку у розмірі 6481 тис. грн, що призвело до зменшення нерозподіленого прибутку до 4857 тис. грн. Крім того,

відбулася дооцінка необоротних активів на суму 989 тис. грн. Внаслідок цих змін загальний обсяг власного капіталу зменшився на 7587 тис. грн: на початок року він становив 123139 тис. грн, а на кінець року – 115552 тис. грн.

Таким чином, рух власного капіталу ТОВ «Кріотех» у 2024 році є нерациональним, оскільки відбулося зменшення капіталу через збиткову діяльність. Основними резервами для покращення фінансової ситуації підприємства є відновлення прибуткової діяльності та залучення додаткового власного капіталу, у тому числі за рахунок внесків учасників.

У табл. 2.14 наведено розрахунок фінансової стійкості ТОВ «Кріотех», що дозволяє оцінити здатність підприємства підтримувати стабільну фінансову позицію, забезпечувати покриття зобов'язань власними та залученими ресурсами та визначити рівень ризику залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Таблиця 2.14

**Розрахунок показників фінансової стійкості ТОВ «Кріотех»
за 2021-2024 рр.**

Показник	Роки				Відхилення 2024/2021	
	2021	2022	2023	2024	Абсолютне, +/-	Відносне, %
Коефіцієнт автономії	0,77	0,73	0,59	0,50	-0,27	-35,06
Коефіцієнт фінансування	0,30	0,36	0,69	1,01	0,71	336,67
Коефіцієнт фінансової стійкості	3,31	2,77	1,45	0,99	-2,32	-70,09
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	0,48	0,40	0,35	0,25	-0,23	-47,92
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,21	0,17	0,21	0,16	-0,05	-23,81

За період 2021–2024 рр. фінансова стійкість ТОВ «Кріотех» демонструє як позитивні, так і негативні тенденції.

Значення коефіцієнта автономії відповідало нормативним показникам, проте за період 2021–2024 рр. спостерігалось зниження цього коефіцієнта з 0,77 до 0,50, тобто на 0,27 пункти. Відносне відхилення коефіцієнта автономії у 2024 році порівняно з 2021 роком склало 35,06%. Це є негативною тенденцією, проте

підприємство все ще здатне погасити свої боргові зобов'язання.

Коефіцієнт фінансування у зазначений період зріс із 0,30 у 2021 році до 1,01 у 2024 році, тобто на 0,71 пункти (або 336,67%). Значення цього показника у 2024 році не відповідає нормативу, що створює загрозу неплатоспроможності та ускладнює отримання кредитів для розвитку виробничої діяльності.

Коефіцієнт фінансової стійкості знизився з 3,31 у 2021 році до 0,99 у 2024 році (зменшення на 2,32 пункти або 70,09%). Це свідчить про те, що на кожен гривню залучених коштів припадає 0,99 грн власних коштів підприємства.

Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами, що характеризує рівень забезпеченості підприємства власними оборотними ресурсами, знизився з 0,48 у 2021 році до 0,25 у 2024 році (зменшення на 0,23 пункти або 47,92%). Проте підприємство все ще забезпечене достатньою кількістю власних оборотних засобів для нормальної діяльності, оскільки нормативне значення цього показника становить більше 0,1.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу демонструє частку власного капіталу, що використовується для фінансування поточної діяльності. У 2021 році цей показник становив 0,21, а у 2024 році знизився до 0,16, що свідчить про зменшення мобільності власного капіталу для покриття поточних потреб підприємства.

Таким чином, фінансова стійкість ТОВ «Кріотех» за 2021-2024 рр. поступово погіршувалася, що пов'язано зі зменшенням питомої ваги власного капіталу та зростанням залежності від зовнішніх джерел фінансування. Для стабілізації фінансової стійкості підприємству необхідно посилити власне фінансування, підвищити мобільність власного капіталу та зберігати достатній рівень власних оборотних коштів.

2.3 Оцінка ефективності використання капіталу підприємства

Ефективність діяльності суб'єкта господарювання значною мірою оцінюється через показник ефективності використання капіталу, який демонструє

ступінь його віддачі. Цей показник відображає, скільки прибутку генерується на кожен гривню вкладеного капіталу. Висока ефективність означає, що капітал не лише повертається, а й приносить додатковий прибуток, що свідчить про раціональне використання ресурсів підприємства [42].

Проаналізуємо коефіцієнти структури капіталу ТОВ «Кріотех» за період 2021–2024 рр. на основі даних, наведених у табл. 2.15. Такий аналіз дозволяє оцінити співвідношення власного та позикового капіталу, ступінь фінансової незалежності підприємства, рівень ризику та ефективність використання залучених ресурсів.

Таблиця 2.15

**Динаміка коефіцієнтів структури капіталу ТОВ «Кріотех»
за 2021-2024 рр.**

Показники	Роки				Абсолютне відхилення, +/-
	2021	2022	2023	2024	
Коефіцієнт власного капіталу	0,77	0,74	0,59	0,50	-0,27
Коефіцієнт позикового капіталу	0,23	0,26	0,41	0,50	0,27
Коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу	0,30	0,34	0,69	1,61	1,31

Згідно з даними табл. 2.15, коефіцієнт власного капіталу (коефіцієнт автономії) у період 2021–2024 рр. коливався від 0,77 до 0,50 при нормативному значенні не менше 0,5. Високі значення цього показника свідчать про стабільну фінансову структуру підприємства та забезпечують своєрідний захист від значних втрат у періоди спаду ділової активності. Крім того, коефіцієнт автономії є гарантією можливості отримання кредитів. У 2024 році значення коефіцієнта досягло критичного рівня – 0,50, що вказує на зростання фінансового ризику.

Коефіцієнт позикового капіталу (коефіцієнт залежності) за аналізований період демонстрував стійку тенденцію до зростання: у 2021 році він становив 0,23, а у 2024 році – 0,50. Така динаміка є негативною, оскільки свідчить про підвищену залежність підприємства від зовнішніх кредиторів.

Коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу показує, скільки позикових коштів припадає на 1 грн власних. У 2021 році на 1 грн власних коштів

припадало 0,30 грн позикових, у 2022 році – 0,34 грн (зростання на 0,04 пункти), а у 2024 році – 1,61 грн. Це свідчить про суттєве збільшення частки позикових коштів у структурі фінансування, що негативно впливає на ефективність та фінансову стабільність підприємства.

Для визначення сили впливу операційного левериджу застосовується модель, наведена у табл. 2.16.

Таблиця 2.16

**Розрахунок сили впливу операційного левериджу для ТОВ «Кріотех»
за 2021-2024 рр.**

Показники	Роки				Відхилення 2024/2021, +/-
	2021	2022	2023	2024	
Дохід від реалізації, тис. грн.	161464	212382	222699	196471	35007
Витрати загальні (тис. грн.), в т.ч.	161828	211842	216539	209226	47398
умовно-постійні, тис. грн.	20772	20980	23321	21497	725
умовно змінні, тис. грн.	141056	190862	193218	187729	46673
Маржинальний прибуток, тис. грн.	20408	21520	29481	8742	-11666
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	2663	3172	8313	-7405	-10068
Ефекти операційного левериджу	7,66	6,78	3,55	-1,18	-8,84
Рівень операційного левериджу	1,17	0,83	1,22	0,57	-0,6

Рівень операційного важеля демонструє, що у 2021 році 7,66 % зміни прибутку від операційної діяльності припадало на кожен відсоток зміни доходу від реалізації. У 2024 році цей показник становив -1,18 %, тобто коефіцієнт еластичності не лише знизився, а й набув від'ємного значення, що є негативним явищем для ТОВ «Кріотех» і свідчить про зниження операційної ефективності.

Рівень операційного левериджу показує ступінь чутливості валового прибутку до зміни обсягів доходу від реалізації продукції. Для ТОВ «Кріотех» цей показник протягом аналізованого періоду залишався високим, що відображає значну частку постійних витрат та високий рівень технічної оснащеності виробництва. Водночас висока частка постійних витрат робить підприємство більш вразливим до зниження обсягів реалізації.

Далі у табл. 2.17 наведено розрахунок ефекту фінансового левериджу ТОВ

«Кріотех» за період 2021–2024 рр.

Таблиця 2.17

**Розрахунок ефекту фінансового левериджу ТОВ «Кріотех»
за 2021-2024 рр.**

Показники	Роки				Відхилення 2024/2021
	2021	2022	2023	2024	
Ставка податку на прибуток	0,18	0,18	0,18	0,18	-0,03
Економічна рентабельність, %	0,15	0,62	1,96	-2,79	-2,94
Середньозважена процентна ставка за кредитами, отриманими підприємством, %	0,25	0,3	0,3	0,32	0,07
Позиковий капітал, тис. грн.	34321	43289	84922	116681	82360
Власний капітал підприємства, тис. грн.	113546	126176	123139	115552	2006
Валовий прибуток	27485	30043	38616	19259	-8226
Середньорічна вартість активів	153401	158666	185443	220237	66746
Ефект фінансового левериджу	-0,017	-0,031	-0,051	-0,193	-0,176
Рівень фінансового левериджу	0,76	3,03	1,3	1,89	1,13

У 2021 році збільшення позикових засобів на 1 % призвело до зменшення чистого прибутку підприємства на 0,017 %. У 2024 році аналогічна зміна позикових коштів спричинила зниження чистого прибутку вже на 0,193 %, що свідчить про зростання фінансового ризику.

Рівень операційного левериджу дозволяє оцінити, що у 2024 році чистий прибуток ТОВ «Кріотех» зміниться на 1,89 пункти при зміні прибутку від операційної діяльності на 1 %. Це свідчить про високу чутливість фінансового результату підприємства до змін операційного прибутку та підкреслює необхідність контролю за обсягом позикового фінансування.

Протягом аналізованого періоду 2021–2024 рр. ефект фінансового левериджу ТОВ «Кріотех» мав від’ємне значення. Це пов’язано з тим, що підприємство використовує значно більший обсяг залучених коштів порівняно з власними.

Диференціал фінансового левериджу (КВРА – ПС) характеризує різницю між коефіцієнтом валової рентабельності активів і середньою процентною ставкою за кредит. Саме ця величина показує, чи приносять залучені кредити додатковий прибуток чи збитки на власний капітал.

При негативному диференціалі доцільно залучати нові кредити лише за

умови, що вони збільшать валову рентабельність активів до позитивного значення диференціалу. Це не виключає можливості використання кредитів при негативному значенні, проте в такому випадку вони можуть генерувати збитки замість додаткового прибутку.

Залучення нових кредитів при негативному значенні диференціалу має сенс лише тоді, коли вони сприятимуть підвищенню КВРА шляхом збільшення валового прибутку підприємства. У всіх інших випадках, особливо при негативному або незначному позитивному значенні диференціалу за наявних запозичень, слід вживати заходів щодо підвищення коефіцієнта валової рентабельності активів шляхом збільшення валового прибутку та оптимізації активів.

У табл. 2.18 наведена методика розрахунку та дані для визначення виробничо-фінансового левериджу. Цей показник дозволяє одночасно оцінити вплив операційного та фінансового важеля на чистий прибуток підприємства та визначити, наскільки зміни в обсягах реалізації та залучених коштах впливають на фінансовий результат ТОВ «Кріотех».

Таблиця 2.18

Розрахунок рівня виробничо-фінансового левериджу ТОВ «Кріотех» за 2021-2024 рр.

Показники	Роки				Відхилення 2024/2021, +/-
	2021	2022	2023	2024	
Темп приросту доходу від реалізації	0,75	1,32	1,05	0,88	0,13
Темп приросту валового прибутку	0,88	1,09	1,29	0,50	-0,38
Темп приросту прибутку від операційної діяльності	0,62	1,19	2,62	-0,89	-1,51
Темп приросту чистого прибутку	0,50	1,52	2,99	-0,84	-1,34
Рівень операційного левериджу	1,17	0,83	1,22	0,57	-0,6
Рівень фінансового левериджу	0,76	3,03	1,3	1,89	1,13
Рівень виробничо-фінансового левериджу	0,89	2,51	1,59	1,08	0,19

Проведені розрахунки показали, що у 2021 році рівень операційного левериджу був більший за 1, що зумовило значення виробничо-фінансового левериджу на рівні 0,89. У 2024 році рівень операційного левериджу зменшився до

значення менше одиниці – 0,57, що призвело до підвищення виробничо-фінансового левериджу до 1,08. Це свідчить про те, що в 2024 році діяльність ТОВ «Кріотех» стала менш ризикованою з точки зору взаємозв'язку доходів і витрат та впливу на чистий прибуток.

Далі розрахуємо фінансовий важіль для ТОВ «Кріотех» за період 2021–2024 рр. і визначимо ефект фінансового важеля, що характеризує вплив залучених позикових коштів на чистий прибуток підприємства.

$$\text{ЕФВ (2021)} = (1 - 0,62) / 0,62 * (0,9 - 0,25) = 0,153 = 15,3\%.$$

$$\text{ЕФВ (2022)} = (1 - 1,19) / 1,19 * (0,9 - 0,30) = -0,136 = -13,6\%.$$

$$\text{ЕФВ (2023)} = (1 - 2,62) / 2,62 * (0,9 - 0,30) = -0,371 = -37,1\%.$$

$$\text{ЕФВ (2024)} = (1 + 0,89) / (-0,89) * (0,9 - 0,32) = -1,231 = -123,1\%.$$

Ефект фінансового важеля демонструє, що у 2024 році рентабельність всього капіталу підприємства була на 123,1% нижчою за рентабельність власного капіталу. Це свідчить про негативний вплив залучених позикових коштів на прибутковість підприємства та підкреслює підвищений фінансовий ризик.

Далі розрахуємо рівень операційного важеля для ТОВ «Кріотех», який дозволяє оцінити чутливість прибутку від операційної діяльності до зміни обсягів реалізації продукції.

$$\text{Ро.в. (2021)} = 20408 / 2663 * 100\% = 7,66\%$$

$$\text{Ро.в. (2022)} = 21520 / 3172 * 100\% = 6,78\%$$

$$\text{Ро.в. (2023)} = 29481 / 8313 * 100\% = 3,55\%.$$

$$\text{Ро.в. (2024)} = 8742 / (-7405) * 100\% = -1,18\%$$

Рівень операційного важеля свідчить, що у 2021 році прибуток підприємства змінювався на 7,66% при зміні виручки від реалізації на 1%, тоді як у 2024 році цей показник становив лише 1,18%. Це свідчить про зниження чутливості прибутку до зміни обсягів продажів та зменшення операційного ризику.

Далі розглянемо рівень фінансового важеля ТОВ «Кріотех», який характеризує вплив залучених позикових коштів на величину чистого прибутку та ризику, пов'язані з фінансуванням діяльності підприємства.

$$\text{Рф.в. (2021)} = 0,38 / 0,50 = 76\%$$

$$Pф.в. (2022) = 4,61 / 1,52 = 303\%$$

$$Pф.в. (2023) = 13,89 / 2,99 = 130,0\%$$

$$Pф.в. (2024) = -1,54 / (-0,84) = 189\%$$

Рівень операційно-фінансового важеля ТОВ «Кріотех» дозволяє одночасно оцінити вплив змін обсягів реалізації продукції та залучених позикових коштів на чистий прибуток підприємства. Цей показник відображає комбінований ефект операційного та фінансового левериджу і дозволяє оцінити загальний рівень ризику підприємства у формуванні фінансового результату.

$$Pзв. (2021) = Pо.в. * Pф.в. = 0,76 * 1,17 = 0,89$$

$$Pзв. (2022) = 3,03 * 0,83 = 2,51$$

$$Pзв. (2023) = 1,3 * 1,22 = 1,59$$

$$Pзв. (2024) = 1,89 * 0,57 = 1,08$$

Даний показник свідчить, що у 2021 році при зміні прибутку на акцію на 89 % виручка змінювалась на 1 %, тоді як у 2024 році – на 108 %. Розрахунок рівня операційно-фінансового важеля показує, що сукупний ризик діяльності підприємства можна знизити та досягти бажаного фінансового результату навіть при високому рівні фінансового важеля (76 % у 2021 році та 189 % у 2024 році), якщо одночасно підтримувати низький рівень операційного важеля (7,66 % у 2021 році та -1,18 % у 2024 році).

Це підкреслює необхідність збалансованого управління операційними та фінансовими ризиками для підвищення стабільності та ефективності фінансових результатів ТОВ «Кріотех».

Фактична рентабельність власного капіталу ТОВ «Кріотех» в 2021-2024 рр. становить:

$$P.вл.к. (2021) = 227 / 113546 * 100\% = 0,20\%$$

$$P.вл.к. (2022) = 1047 / 126176 * 100\% = 0,83\%$$

$$P.вл.к. (2023) = 4077 / 123139 * 100\% = 3,31\%$$

$$P.вл.к.(2024) = -6481 / 115552 * 100\% = (-5,61)\%.$$

Тобто, 1 гривня капіталу підприємства у 2021 році приносила 20 копійок чистого прибутку, тоді як у 2024 році – 5,61 грн. збитку. Від'ємне значення цього

показника свідчить про необхідність підвищення прибутковості ТОВ «Кріотех» у перспективі.

У результаті аналізу ефективності використання капіталу можна зробити такі висновки, що відбулося переведення статутного капіталу до складу пайового, що позитивно вплинуло на фінансову стійкість підприємства. Через збитковість у 2024 році показники самофінансування підприємства є незадовільними. Величина наявних резервів капіталу ТОВ «Кріотех» потребує збільшення для забезпечення захисної функції у непередбачуваних ситуаціях.

Спостерігається стійка тенденція до зростання позикового капіталу, особливо поточної кредиторської заборгованості, що призводить до зменшення фінансової стійкості підприємства. Подальше залучення позикових коштів є нерациональним, оскільки призводить до поглиблення збиткової ситуації, що підтверджується розрахованими показниками левериджу.

Для стабілізації фінансового стану доцільно збільшувати розмір статутного капіталу за рахунок внесків та інших джерел та вживати комплексні заходи для виведення підприємства з збиткової діяльності та підвищення прибутковості.

Таким чином, проведений аналіз формування та управління капіталом ТОВ «Кріотех» за 2021–2024 роки показав, що підприємство має задовільний фінансовий потенціал, проте у 2024 році спостерігається низка негативних тенденцій, пов'язаних із впливом економічної кризи та внутрішніми факторами управління.

Показники ліквідності та платоспроможності ТОВ «Кріотех» до 2023 року залишались задовільними, проте у 2024 році спостерігається погіршення цих показників, що свідчить про зростання ризику неплатоспроможності.

Чистий оборотний капітал ТОВ «Кріотех» досить високий, однак зростання поточної заборгованості знижує здатність підприємства покривати короткострокові зобов'язання власними ресурсами.

Зростання позикового капіталу та зменшення питомої ваги власних коштів призводить до підвищення фінансової залежності ТОВ «Кріотех» від зовнішніх кредиторів.

Коефіцієнти автономії та фінансової стійкості у 2024 році досягли критичних значень, що підвищує ризики неплатоспроможності. Оборотність активів знижується, що свідчить про неефективне використання ресурсів. Дебіторська заборгованість обертається швидше, проте кредиторська заборгованість збільшується, підвищуючи фінансовий ризик.

У 2024 році підприємство отримало збиток, що призвело до негативних показників рентабельності власного та загального капіталу. Це підкреслює необхідність підвищення прибутковості та ефективності операційної діяльності.

Власний капітал ТОВ «Кріотех» на кінець 2024 року становив 115552 тис. грн., зростання позикового капіталу зумовило підвищення фінансового ризику.

Пайовий капітал збільшено, що позитивно вплинуло на фінансову стійкість, проте потребує подальшого нарощення резервів та контролю за використанням залучених коштів.

Операційний і фінансовий леверидж демонструють високий ризик впливу змін доходів на прибуток. Виробничо-фінансовий леверидж свідчить про можливість зниження сукупного ризику при збалансованому управлінні фінансовими та операційними показниками.

Для покращення управління формуванням та структурою капіталу ТОВ «Кріотех» рекомендовано: підвищувати прибутковість та ефективність використання власного капіталу; контролювати зростання позикових коштів і кредиторської заборгованості, уникати надмірної фінансової залежності; збільшувати резерви та статутний капітал для підвищення фінансової стійкості; вживати заходів щодо виведення підприємства з збиткової діяльності та оптимізації структури капіталу.

Отже, ТОВ «Кріотех» має гарний потенціал та матеріально-технічну базу, проте 2024 рік показав суттєві проблеми у ліквідності, рентабельності та фінансовій стійкості. Для забезпечення стійкого розвитку підприємству необхідно впровадити комплекс заходів з підвищення ефективності діяльності та контролю за залученими ресурсами.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ТОВ «КРІОТЕХ»

3.1 Заходи підвищення ефективності управління капіталом підприємства з врахуванням зарубіжного досвіду

Ефективне управління капіталом підприємства передбачає формування такого співвідношення власних і залучених фінансових ресурсів, яке забезпечує стабільний фінансовий стан та створює умови для довгострокового розвитку. Структура капіталу впливає не лише на рівень прибутковості, а й на здатність підприємства своєчасно виконувати зобов'язання, зберігати фінансову незалежність і адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

У процесі господарської діяльності підприємство постійно стикається з необхідністю вибору між використанням внутрішніх джерел фінансування та залученням позикових коштів. Залучений капітал може прискорювати оновлення активів і розширення виробництва, проте водночас підвищує фінансові ризики та посилює залежність від кредиторів. Нарощування власного капіталу, навпаки, сприяє зміцненню фінансової стійкості, але зазвичай потребує більше часу та обмежене обсягами отриманого прибутку [48].

Раціоналізація структури фінансових ресурсів, що використовуються для формування капіталу підприємства, є необхідною умовою забезпечення його ефективного функціонування в сучасному економічному середовищі. Це пояснюється тим, що вибір між власними та позиковими джерелами фінансування безпосередньо впливає на фінансові результати діяльності, рівень ризику та ступінь залежності підприємства від зовнішніх контрагентів.

Використання залучених коштів дає змогу активізувати інвестиційні процеси, однак потребує додаткових витрат на обслуговування боргу, тоді як формування капіталу за рахунок власних ресурсів підвищує фінансову автономію, але обмежується внутрішніми можливостями підприємства [30].

Окрім цього, пропорції між джерелами фінансування визначають здатність

підприємства реалізовувати політику оновлення та розширення виробничого потенціалу, що має важливе значення як на мікро-, так і на макроекономічному рівнях.

В умовах економічної нестабільності та зростання конкурентного тиску особливої актуальності набувають показники, які відображають рівень фінансової стійкості та платоспроможності, оскільки саме вони характеризують можливість підприємства виконувати зобов'язання та протидіяти фінансовим загрозам [37].

Таким чином, визначальним критерієм формування результативної структури капіталу є збалансоване поєднання власних і позикових коштів у загальному обсязі фінансових ресурсів підприємства.

Політика управління капіталом підприємства повинна бути спрямована на формування раціонального співвідношення джерел фінансування, яке забезпечує досягнення стратегічних фінансових цілей. Одним із ключових завдань фінансового менеджменту є визначення такої структури капіталу, що дозволяє одночасно підтримувати належний рівень прибутковості та фінансової стійкості підприємства.

Раціональна структура капіталу характеризується поєднанням власних і позикових ресурсів, за якого зберігається баланс між рентабельністю власного капіталу та здатністю підприємства протистояти фінансовим ризикам, що в підсумку створює передумови для зростання його ринкової вартості.

Підходи до формування структури капіталу зазнавали істотних змін упродовж останніх десятиліть. Якщо наприкінці ХХ століття у розвинених країнах перевага надавалася помірному використанню позикових коштів, то в сучасних умовах допустимою вважається значно вища частка боргового фінансування. Проте такі орієнтири не можуть бути безпосередньо застосовані до діяльності вітчизняних підприємств.

На відміну від зарубіжної практики, де кредитні ресурси є відносно доступними, в Україні позиковий капітал характеризується високою вартістю та підвищеним рівнем ризику. За цих умов дивідендні виплати власникам здійснюються переважно за залишковим принципом і залежать від фактичних

фінансових результатів, тоді як витрати на обслуговування боргу залишаються фіксованими незалежно від прибутковості діяльності підприємства [49].

Враховуючи підвищену ризиковість позикових ресурсів, доцільним є використання комбінованого підходу до фінансування, який передбачає диверсифікацію джерел капіталу. Така стратегія сприяє підвищенню фінансової гнучкості підприємства та зменшенню негативного впливу зовнішніх економічних коливань.

У міжнародній практиці фінансового менеджменту сформувався ряд підходів до вдосконалення структури капіталу підприємства.

Першим, одним із найбільш поширених, є метод, орієнтований на досягнення максимально можливого рівня прогнозованої рентабельності власного капіталу. Реалізація цього підходу передбачає порівняння кількох варіантів структури фінансування з метою визначення їх впливу на кінцеві фінансові результати [6].

Ключовим інструментом такого аналізу виступає фінансовий леверидж, який відображає зміну прибутковості власного капіталу під впливом залучення боргових ресурсів. Його значення може бути як позитивним, так і негативним, що залежить від умов залучення коштів та ефективності їх використання у господарській діяльності.

Слід зазначити, що дія фінансового левериджу зумовлюється не лише використанням платних кредитів, а й залученням безвідсоткових позикових ресурсів, зокрема кредиторської заборгованості. Збільшення питомої ваги таких джерел у загальній сумі боргу, за інших рівних умов, сприяє посиленню впливу левериджу на фінансові результати підприємства.

Позитивний ефект від використання фінансового левериджу досягається у випадках, коли дохідність сукупного капіталу перевищує витрати на обслуговування залучених коштів. За таких умов використання позикового капіталу дозволяє підприємству підвищити рівень прибутковості без пропорційного зростання власних фінансових ресурсів.

У межах теорії фінансового левериджу Н. А. Тітова [41] визначає низку принципових положень, які мають враховуватися під час залучення позикових

коштів. Зокрема, використання нового кредиту є економічно доцільним лише за умови, що його залучення сприяє зростанню ефекту фінансового важеля. Водночас збільшення частки боргового фінансування потребує постійного контролю за величиною диференціалу, оскільки з підвищенням фінансового ризику кредитори, як правило, компенсують його шляхом зростання вартості кредитних ресурсів.

Рівень ризику для кредитора, за даним підходом, визначається співвідношенням між економічною рентабельністю активів підприємства та середньою ставкою відсотка за позиковими коштами. Чим більшою є різниця між цими показниками, тим нижчим вважається ризик кредитування, і навпаки - скорочення диференціалу свідчить про зростання ризиковості боргового фінансування.

Отже, ключовий висновок полягає в тому, що управління фінансовим важелем не повинно зводитися до його механічного нарощування. Раціональний фінансовий менеджмент передбачає гнучке регулювання обсягів залучення позикового капіталу з урахуванням змін диференціалу та загального рівня фінансового ризику.

Таким чином, запропонований Н. А. Тітовим підхід формує індивідуальні критерії побудови структури капіталу підприємства, які мають застосовуватися з урахуванням конкретних умов його діяльності.

Аналіз підходів до оцінювання фінансового левериджу свідчить про те, що розуміння впливу залучених коштів на прибутковість власного капіталу та рівень фінансового ризику створює підґрунтя для свідомого й обґрунтованого управління як вартістю фінансових ресурсів, так і їх структурою в межах підприємства.

Другий підхід передбачає орієнтацію на мінімізацію середньозваженої вартості капіталу. Його реалізація базується на порівнянні вартості окремих джерел фінансування з урахуванням податкового ефекту та ризикової складової. Вибір оптимального співвідношення капіталу за цим критерієм дає змогу знизити загальні фінансові витрати підприємства [32].

У зарубіжній економічній літературі зазначений підхід неодноразово ставав об'єктом критичних оцінок. Згідно з відповідною теоретичною позицією, вартість

капіталу не визначається його структурою, а отже не підлягає цілеспрямованій оптимізації. Передбачається, що ціна фінансових ресурсів формується на основі ринкових механізмів і автоматично врівноважується внаслідок перерозподілу заощаджень інвесторів через інструменти фондового ринку.

Реалізація такого підходу можлива лише за наявності низки умов, зокрема функціонування ефективного ринку капіталу, відмінностей у вартості фінансових ресурсів для різних категорій учасників та можливості порівняння підприємств за однаковим рівнем ризику. Водночас відсутність зазначених передумов у вітчизняному економічному середовищі обмежує практичне застосування даної концепції.

Окрему увагу слід приділити третьому підходу, щодо оптимізації структури капіталу з позиції управління фінансовими ризиками. У межах цього підходу джерела фінансування активів підбираються залежно від строків їх використання та рівня ліквідності. Так, необоротні активи та постійна частина оборотних активів мають фінансуватися переважно за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань, тоді як змінна частина оборотних активів може покриватися короткостроковими позиковими коштами [45].

Кожен із розглянутих підходів до оптимізації структури капіталу ґрунтується на використанні окремого ключового індикатора, що обмежує можливості комплексної оцінки фінансового стану підприємства. У зв'язку з цим управління структурою капіталу доцільно здійснювати на основі системного підходу, який у практичній площині реалізується шляхом застосування взаємопов'язаної сукупності фінансових показників.

Використання збалансованої системи показників дає змогу не лише оцінити загальний фінансовий стан підприємства, а й виявити критичні параметри, за якими спостерігається зниження результативності його діяльності. Саме такі показники можуть розглядатися як потенційні джерела фінансових ризиків [43].

Після визначення ключових ризиків, що негативно впливають на фінансову стійкість підприємства, виникає потреба у їх кількісній та якісній оцінці, оскільки ефективне управління можливе лише за умови попереднього аналізу ризикових

факторів. При цьому доцільно враховувати дві основні характеристики ризику: імовірність його виникнення та масштаб негативних наслідків для діяльності підприємства.

З метою підвищення оперативності реагування на загрози необхідно здійснити групування ризиків за рівнем їх значущості та визначити пріоритетність управлінських заходів. Для цього доцільно застосувати метод ABC-аналізу, на основі якого проведено ранжування фінансових ризиків ТОВ «Кріотех», результати якого подано у додатку Б.

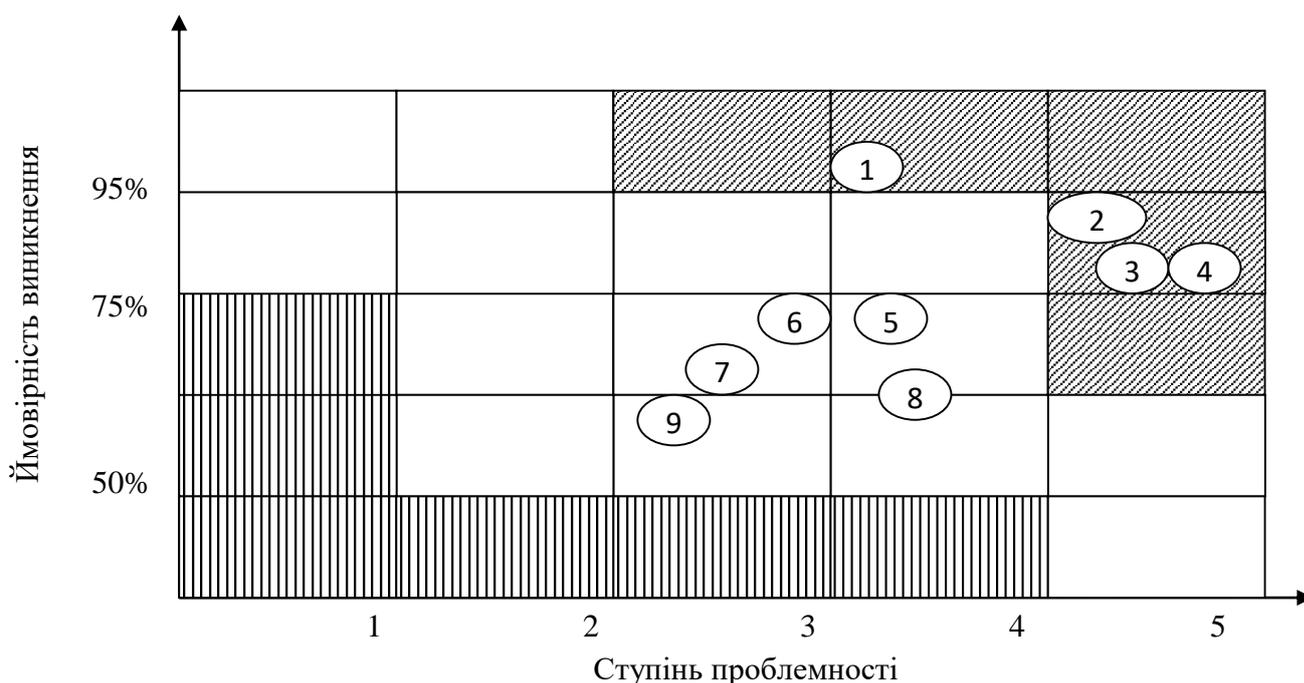

Рис. 3.1. Матриця фінансових ризиків у процесі формування політики управління структурою капіталу підприємства

Отримані результати аналізу свідчать про те, що підвищення фінансової стійкості підприємства потребує першочергового контролю показників, які належать до групи А та характеризуються найвищим рівнем ризику. До цієї категорії віднесено індикатори, що безпосередньо відображають залежність підприємства від позикових ресурсів і його платоспроможність, зокрема співвідношення власного та залученого капіталу, рівень фінансового левериджу та коефіцієнт загальної ліквідності.

Показники групи В мають середній рівень пріоритетності та потребують

постійного моніторингу з метою недопущення переходу до зони високого ризику. До цієї групи належать показники ефективності та мобільності капіталу, зокрема рентабельність виробничої діяльності, маневреність власного капіталу, рівень забезпеченості оборотних активів власними коштами, а також рентабельність оборотних активів. Відповідна карта ризиків подана на рис. 3.2.

Рис. 3.2 Карта ризиків при управлінні структурою капіталу підприємства

Таким чином, результати діагностики управління структурою капіталу підприємства, дають змогу не лише комплексно ідентифікувати основні проблемні аспекти фінансової діяльності, а й окреслити можливі напрями їх усунення та вдосконалення фінансової політики.

Отже, результати дослідження підтверджують, що ефективність управління структурою капіталу підприємства безпосередньо залежить від збалансованого

поєднання власних і позикових джерел фінансування та системного підходу до оцінки фінансових ризиків. Застосування різних методів оптимізації дозволяє визначити прийнятні параметри структури капіталу, однак їх використання вимагає врахування специфіки діяльності підприємства та умов функціонування фінансового ринку. Використання збалансованої системи показників і методів ранжування ризиків створює основу для своєчасного прийняття управлінських рішень, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості та підвищення ефективності фінансової політики підприємства.

З огляду на сучасні підходи до формування структури капіталу, доцільним є застосування комплексних заходів оптимізації, що передбачають одночасне врахування кількох взаємопов'язаних критеріїв. Як зазначає Варічева Р. В. [8], найбільш обґрунтованим є такий підхід, за якого оптимальність структури капіталу досягається шляхом поєднання зростання рентабельності власного капіталу зі зниженням середньозваженої вартості фінансових ресурсів. Відповідно, необхідно визначити таке співвідношення власних і позикових коштів, за якого показники вартості капіталу та фінансового левериджу перебувають у найбільш прийнятному для підприємства діапазоні.

Метод визначення цільової структури капіталу, орієнтований на максимізацію прогнозованої рентабельності власного капіталу, дозволяє розрахунковим шляхом встановити найбільш прийнятне значення фінансового левериджу. Водночас застосування виключно цього критерію не забезпечує комплексної оцінки фінансового стану підприємства, оскільки поза увагою залишається рівень платоспроможності та достатність власних фінансових ресурсів.

Надмірне збільшення ефекту фінансового важеля, незважаючи на потенційне зростання рентабельності власного капіталу, зазвичай супроводжується погіршенням фінансової рівноваги підприємства. Це проявляється у зниженні платоспроможності та виникненні дефіциту власних грошових коштів, що підвищує ризик фінансових ускладнень у поточній діяльності.

Результати розрахунку фінансової рентабельності активів ТОВ «Кріотех» за різних значень коефіцієнта фінансового левериджу наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Оцінка фінансової рентабельності активів ТОВ «Кріотех» залежно
від рівня фінансового левериджу**

Показники	Варіанти розрахунку		
	49,8 : 50,2	69,8 : 30,2	18,8 : 81,2
Сума власного капіталу, тис. грн.	115552	115552	115552
Можлива сума позиченого капіталу, тис. грн.	116681	50000	500000
Загальна сума капіталу, тис. грн.	232233	165552	615552
Коефіцієнт фінансового левериджу	1,01	0,43	4,33
Валова рентабельність активів,%	8,29	11,63	3,13
Ставка відсотка за кредит без врахування ризику,%	25	25	25
Премія за ризик,%	0,25	0,5	1
Ставка відсотка за кредит з урахуванням ризику,%	25,25	25,5	26
Сума валового прибутку без врахування відсотків за кредит, тис. грн. (р.3*р.5/100)	19259,0	19259,0	19259,0
Сума сплачених відсотків за кредит, тис. грн. (р.2*р.6*100)	29170,25	12500	125000
Сума валового прибутку з урахуванням сплати відсотків за кредит, тис. грн. (р.9-р.10)	-9911,3	6759,0	-105741,0
Ставка податку на прибуток,%	18	18	18
Сума податку на прибуток, тис. грн. (р.11*р.12/100)	-1784,0	1216,6	-19033,4
Сума чистого прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства, тис. грн. (р.11-р.13)	-8127,2	5542,4	-86707,6
Рентабельність власного капіталу,% (р.14*100/р.1)	-7,0	4,8	-75,0

Аналіз результатів, наведених у табл. 3.1, свідчить про те, що максимальне значення фінансової рентабельності власного капіталу ТОВ «Кріотех» досягається за рівня фінансового левериджу 0,43, що відповідає переважанню власних джерел фінансування з часткою близько 69,8% при залученні 30,2% позикових коштів.

Отримані розрахунки підтверджують, що за всіх розглянутих варіантів використання фінансового левериджу його вплив на рентабельність має позитивний характер. Водночас зростання питомої ваги позикового капіталу супроводжується підвищенням фінансового ризику та вартості кредитних ресурсів, що, у свою чергу, призводить до зниження прибутковості власного капіталу.

Таким чином, проведене моделювання різних варіантів структури капіталу дозволяє обґрунтувати доцільність вибору такого співвідношення джерел фінансування, яке забезпечує найвищий рівень фінансової рентабельності. З позиції максимізації рентабельності власного капіталу для підприємства є доцільним збільшення частки власних фінансових ресурсів та обмеження

залучення позикових коштів.

Оцінювання доцільності залучення додаткових фінансових ресурсів передбачає зіставлення вартості капіталу з прогнозованою прибутковістю інвестиційних проектів або господарських операцій, для реалізації яких необхідне додаткове фінансування. При цьому економічно обґрунтованими вважаються лише ті рішення, за яких очікуваний рівень прибутковості перевищує середньозважену вартість капіталу.

У процесі ухвалення рішень щодо розширення обсягів фінансування виникає потреба у визначенні граничного рівня ефективності використання залучених ресурсів. З цією метою застосовується показник граничної ефективності капіталу, який розраховується відповідно до формули:

$$ГЕК = \frac{\Delta P_{\kappa}}{\Delta CЗВК} \quad (3.1)$$

де, ΔP_{κ} – приріст рівня рентабельності капіталу, %;

$\Delta CЗВК$ – зміна середньозваженої вартості капіталу, %.

У межах даного підходу гранична ефективність капіталу відображає зміну рівня прибутковості, яка виникає внаслідок зростання середньозваженої вартості фінансових ресурсів. Зазначений показник дає змогу оцінити доцільність додаткового залучення капіталу та визначити межу, за якою подальше фінансування втрачає економічну обґрунтованість.

Подальший розвиток наведеної залежності дає змогу розширити аналітичні можливості оцінювання та визначити граничну ефективність формування і використання як сукупного, так і власного капіталу підприємства за різних варіантів його структури. Відповідний розрахунок здійснюється за формулою:

$$ГЕ_{зак} = \frac{P_{зак} - CЗВК}{CЗВК} \times 100, \text{ або } ГЕ_{вк} = \frac{P_{вк} - CЗВК}{CЗВК} \times 100 \quad (3.2)$$

де, $ГЕ_{зак}$ – показник граничної ефективності формування сукупного капіталу підприємства, %;

$ГЕ_{вк}$ – гранична ефективність формування та використання власного капіталу, %;

$P_{\text{ЗагК}}$ – рівень рентабельності загального (сукупного) капіталу підприємства, %;

$P_{\text{ВК}}$ – показник рентабельності власного капіталу, %;

СЗВК – середньозважена вартість капіталу підприємства, %.

Застосування запропонованого розрахункового підходу дає змогу оцінити, наскільки показники прибутковості загального або власного капіталу перевищують середньозважену вартість фінансових ресурсів підприємства. Остання відображає середній рівень витрат на залучення всіх джерел фінансування та фактично визначає мінімально допустимий рівень валового і чистого прибутку, необхідний для забезпечення беззбиткової діяльності.

У разі, якщо за певного варіанту структури капіталу спостерігається найбільший розрив між рентабельністю сукупного чи власного капіталу та середньозваженою вартістю капіталу ($P_{\text{ЗагК}} > \text{СЗВК}$; $P_{\text{ВК}} > \text{СЗВК}$) за одночасного дотримання прийняттого рівня фінансового ризику (коефіцієнт автономії не нижче 0,5 та співвідношення позикового і власного капіталу не перевищує одиниці), така структура фінансування може розглядатися як найбільш економічно доцільна.

Далі доцільно перейти до аналізу методу оптимізації структури капіталу, що ґрунтується на мінімізації середньозваженої вартості фінансових ресурсів. Оцінювання за цим підходом здійснюється на основі даних, наведених у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Оцінка середньозваженої вартості капіталу ТОВ «Кріотех» за альтернативних варіантів структури фінансування

Показник	Варіант		
	фактично	1	2
1	2	3	4
Загальна потреба в капіталі, %	100	100	100
Варіанти структури капіталу, %			
власний капітал	49,8	80,0	30
позиковий капітал	50,2	20,0	70
Рівень ставки відсотка за кредит з урахуванням премії за ризик, %	25	25	25
Ставка податку на прибуток, %	18	18	18
Податковий коректор (1-ряд.5)	82	82	82

Продовження табл. 3.2

1	2	3	4
Рівень ставки відсотка за кредит з урахуванням податкового коректора (ряд.4 * ряд. 6)	2050	2050	2050
Вартість складових частин капіталу:			
власної частини ((ряд.2а * ряд. 3)/100))	0	0	0
позикової частини ((ряд.2б * ряд. 7)/100))	1029,10	410,00	1435,00
Середньозважена вартість капіталу, % ((ряд.8а*2а+8б*2б)/100))	516,61	82,00	1004,50

Слід зауважити, що під час проведення розрахунків було використано усереднене значення відсоткової ставки за кредитними ресурсами з метою підвищення об'єктивності результатів.

Аналіз результатів, наведених у табл. 3.2, показує, що найнижче значення середньозваженої вартості капіталу ТОВ «Кріотех» формується за переважання власних джерел фінансування, а саме за співвідношення власного та позикового капіталу 80% до 20%, яке було визначене експериментальним шляхом. Водночас найбільше значення цього показника спостерігається за структури капіталу, у якій частка позикових коштів є домінуючою і становить 70% при 30% власного капіталу.

Наступним доцільно проаналізувати підхід до оптимізації структури капіталу, що базується на мінімізації фінансових ризиків. Зазначений метод ґрунтується на диференційованому підході до формування джерел фінансування окремих елементів активів підприємства з урахуванням рівня їх ліквідності та ризиковості.

Метод оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації фінансових ризиків передбачає формування джерел фінансування активів підприємства з урахуванням строків їх використання, рівня ліквідності та ступеня ризиковості. Основна ідея цього підходу полягає у забезпеченні відповідності між характером активів і типом фінансових ресурсів, що залучаються для їх формування, з метою зниження ризику втрати платоспроможності та фінансової нестабільності.

У межах даного методу необоротні активи доцільно фінансувати переважно за рахунок власного капіталу або довгострокових зобов'язань, що забезпечує

стабільність фінансової структури та зменшує залежність підприємства від короткострокових джерел фінансування. Натомість оборотні активи можуть формуватися за рахунок короткострокових позикових ресурсів, однак за умови контролю їх обсягу та вартості з метою недопущення надмірного фінансового навантаження.

Застосування методу мінімізації фінансових ризиків дає змогу досягти більш збалансованої структури капіталу, підвищити рівень фінансової стійкості та зменшити ймовірність виникнення кризових ситуацій у діяльності підприємства. Такий підхід є особливо актуальним в умовах нестабільного економічного середовища, коли доступ до зовнішніх джерел фінансування є обмеженим або супроводжується високою вартістю залучених ресурсів.

На підставі даних, наведених у табл. 3.3, здійснюється оптимізація структури капіталу ТОВ «Кріотех» за критерієм мінімізації фінансових ризиків з урахуванням особливостей формування активів підприємств відповідної галузі. При цьому постійна складова оборотних активів характеризує їх нормативний рівень, необхідний для забезпечення мінімального обсягу операційної діяльності, тоді як змінна частина відображає перевищення цього рівня, обумовлене сезонними або циклічними коливаннями господарської активності.

Таблиця 3.3

Розподіл активів ТОВ «Кріотех» за функціональними складовими

Склад активів	Варіант		
	фактично	1	2
Змінна частина оборотних активів	48089	48089	48089
Постійна частина оборотних активів	100000	100000	100000
Необоротні активи	84144	84144	84144
Актив	232233	232233	232233

На основі показників, наведених у табл. 3.3, здійснимо розрахунок можливих варіантів структури капіталу ТОВ «Кріотех» залежно від підходів до фінансування активів. Зокрема, розглянуто фактичний, помірний та агресивний підходи, які відрізняються співвідношенням джерел покриття постійної та змінної складових оборотних активів.

За фактичного підходу постійна частина оборотних активів разом із половиною їх змінної складової фінансується за рахунок власного капіталу та довгострокових позикових ресурсів, тоді як решта змінної частини покривається короткостроковими зобов'язаннями. Помірний підхід передбачає фінансування постійної частини оборотних активів виключно за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу, а змінної частини — за рахунок короткострокових позикових коштів. Агресивний підхід, у свою чергу, ґрунтується на використанні короткострокових зобов'язань для фінансування більшої частини оборотних активів, за винятком половини їх постійної складової, яка забезпечується власним і довгостроковим капіталом.

Результати відповідних розрахунків наведено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Моделі структури капіталу ТОВ «Кріотех» за різних стратегій фінансування

Капітал	Фактично	%	Компромісний підхід	%	Агресивний підхід	%
Власний капітал	115552	49,8	120903	52	60451,5	26
Позиковий капітал	116681	50,2	111330	48	171781,5	74
Пасив	232233	100,0	232233	100	232233	100

Отримані результати розрахунків свідчать про те, що в управлінні оборотними активами ТОВ «Кріотех» переважає компромісний підхід, орієнтований на повне забезпечення поточних потреб підприємства у всіх видах активів та формування обґрунтованого рівня їх страхових запасів з метою мінімізації негативних наслідків можливих збоїв у операційній діяльності.

Застосування такого підходу дозволяє досягти збалансованого співвідношення між рівнем фінансового ризику та ефективністю використання оборотних активів, що є найбільш прийнятним за умов реального функціонування підприємства.

Розглядаючи структуру капіталу як ключовий чинник забезпечення фінансової стійкості ТОВ «Кріотех», доцільно рекомендувати керівництву підприємства дотримуватися консервативної або помірної стратегії фінансування

активів. Використання агресивного підходу може призвести до зростання фінансових ризиків і, відповідно, створити загрозу втрати фінансової стабільності.

Водночас сформована структура капіталу може вважатися ефективною лише за умови реалізації комплексу фінансово-господарських заходів, спрямованих на підвищення валової рентабельності сукупних активів, зростання прибутковості власного капіталу та посилення позитивного впливу фінансового левериджу на результати діяльності ТОВ «Кріотех».

Таким чином, результати проведеної оцінки структури капіталу ТОВ «Кріотех» свідчать про необхідність зменшення залежності підприємства від позикових джерел та підвищення рівня забезпеченості власними фінансовими ресурсами. Це обумовлює доцільність реалізації заходів, спрямованих на нарощування власного капіталу, оптимізацію обсягів кредитування та підвищення ефективності використання активів.

Порівняння альтернативних варіантів структури капіталу показало, що найбільш прийнятним для підприємства є помірний підхід до залучення позикових коштів. Така стратегія дозволяє досягти задовільного рівня рентабельності власного капіталу без істотного зростання фінансових ризиків та загрози втрати платоспроможності.

У довгостроковій перспективі ТОВ «Кріотех» доцільно орієнтуватися на зміцнення власної фінансової бази шляхом реінвестування прибутку, формування резервного капіталу та раціонального використання залучених ресурсів. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню фінансової стійкості підприємства, зростанню його ринкової вартості та покращенню конкурентних позицій.

3.2 Прогноз оптимальної структури капіталу ТОВ «Кріотех»

Капітал є одним із ключових чинників, що визначає стійкість та безперервність функціонування підприємства. Власний капітал характеризує частину активів, сформовану за рахунок коштів власників та внутрішніх фінансових ресурсів підприємства. Позиковий капітал, у свою чергу, відображає

обсяг фінансування, залученого у формі банківських кредитів та інших тимчасово використаних зобов'язань [2].

З метою кількісної оцінки співвідношення власних і позикових джерел фінансування у балансі ТОВ «Кріотех» доцільно побудувати дві економетричні моделі, які дозволять проаналізувати динаміку та вплив відповідних факторів на формування структури капіталу підприємства. Вихідні дані для побудови зазначених моделей наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Дані для побудови економетричних моделей, тис. грн.

Періоди		Власний капітал	Позиковий капітал	Баланс
2022	1 квартал	108805	27604	136409
	2 квартал	108776	33545	142321
	3 квартал	111678	42607	154285
	4 квартал	126176	43289	169465
2023	1 квартал	123519	39759	163278
	2 квартал	116348	51627	167975
	3 квартал	119731	49988	169719
	4 квартал	123139	84922	208061
2024	1 квартал	117141	46771	163912
	2 квартал	112646	59994	172640
	3 квартал	109790	78597	188387
	4 квартал	115552	116681	232233

На першому етапі доцільно проаналізувати динаміку власного капіталу у структурі балансу ТОВ «Кріотех». На основі зібраних статистичних даних здійснюється побудова регресійної моделі, яка дає змогу кількісно оцінити закономірності його зміни. Аналіз характеру розподілу вихідних даних свідчить про доцільність використання лінійної функції як апроксимаційної залежності. Відповідні розрахунки виконано та наведено у додатку В. Узагальнена форма лінійної регресійної моделі представлена у формулі 3.3:

$$y_i = a_0 + a_1 x_i + l_i \quad (3.3)$$

де a_0, a_1 – параметри моделі, що визначаються у процесі розрахунку;

l_i – випадкова похибка, яка відображає відхилення фактичних значень показника від розрахункової лінії регресії.

Оцінювання параметрів моделі a_0, a_1 здійснюється із застосуванням методу найменших квадратів, який дозволяє мінімізувати суму квадратів відхилень фактичних значень від теоретичних. Отримані в результаті розрахунків значення параметрів подано у формулі 3.4:

$$a_1 = \frac{n \sum_{i=1}^n x_i y_i - \sum_{i=1}^n x_i \sum_{i=1}^n y_i}{n \sum_{i=1}^n x_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n x_i \right)^2} = -0,01;$$

$$a_0 = \frac{\sum_{i=1}^n y_i - a_1 \sum_{i=1}^n x_i}{n} = 117772,24 \quad (3.4)$$

Отже, розрахункові значення власного капіталу обчислюються за формулою 3.5:

$$y_i^{\text{роз.}} = 117772,24 - 0,01x_i. \quad (3.5)$$

Графічне відображення результатів регресійного аналізу та прогнозних значень власного капіталу представлено на рис. 3.3.

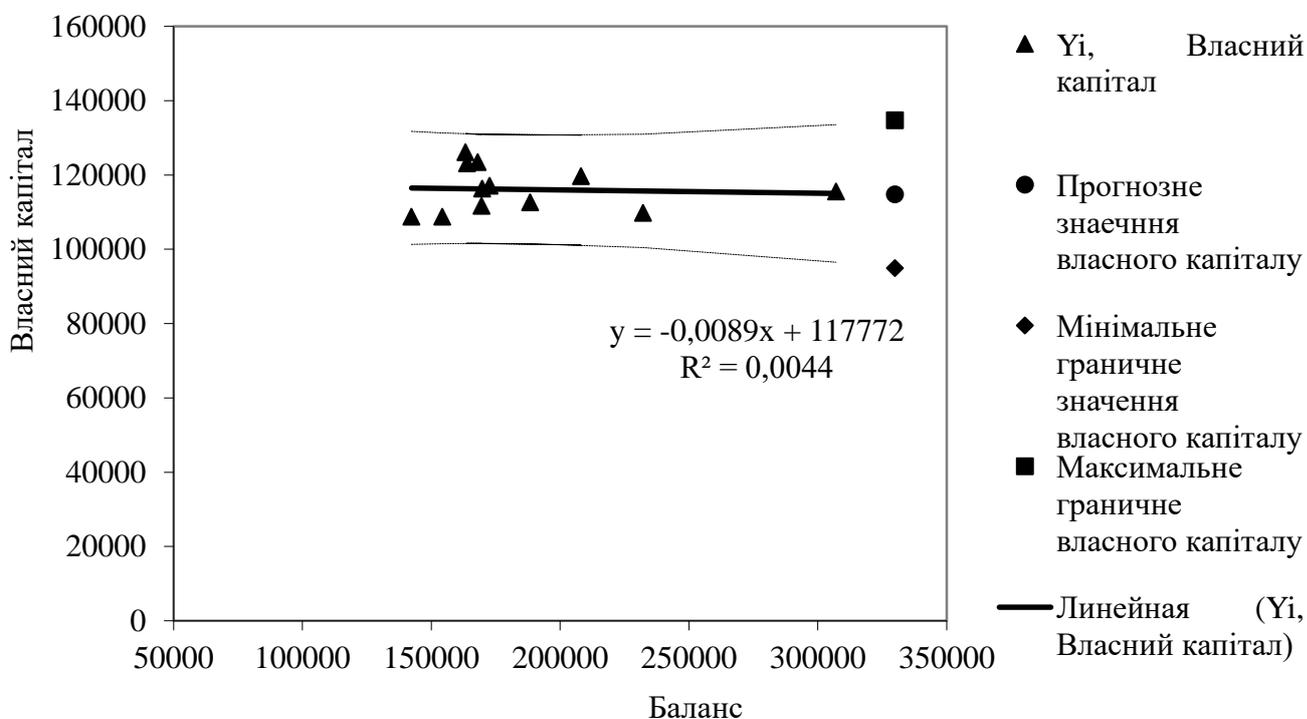

Рис. 3.3. Результати регресійного аналізу власного капіталу із 95% довірчими межами прогнозу

Значення коефіцієнта детермінації, що характеризує ступінь пояснювальної здатності побудованої моделі, становить:

$$R^2 = \frac{\sum_{i=1}^n (y_i^{\text{роз}} - \bar{y})^2}{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2} = 0,0044.$$

Низьке, близьке до нуля значення коефіцієнта детермінації пояснюється практично нульовим значенням коефіцієнта нахилу лінії регресії. Водночас за наявними даними простежується тенденція до скорочення обсягу власного капіталу у структурі балансу підприємства.

Для оцінки адекватності побудованої лінійної моделі застосуємо критерій Фішера. З цією метою визначається критичне значення F-розподілу за рівня значущості 5% та відповідних ступенів вільності відповідно 1 і $n-2=10$: $F_{0,05;1;10} = 4,96$. Розраховане значення F-критерію відповідно дорівнює:

$$F = \frac{R^2}{1 - R^2} = 0,045.$$

Оскільки розраховане значення критерію Фішера є меншим за його табличне значення, побудовану регресійну модель слід визнати неадекватною за даним критерієм.

Далі доцільно перевірити статистичну значущість оціненого коефіцієнта регресії a_1 , для цього використаємо t-критерій, який базується на співвідношенні значення коефіцієнта до його стандартної похибки S_{a_1} :

$$S_{a_1} = \sqrt{\frac{s^2}{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}} = 0,04,$$

$$t_1 = \frac{a_1}{S_{a_1}} = -0,211.$$

Критичне значення визначається за t-розподілом Стюдента при рівні значущості $\alpha = 0,1$ та ступенях вільності $n-2=10$: $t_{0,05;10} = 2,23$.

Отримане розрахункове значення t-критерію є меншим за критичне, що свідчить про відсутність статистично значущої відмінності оціненого коефіцієнта регресії від нуля на рівні надійності 95%.

З метою кількісної оцінки впливу показника x на результативну змінну y без урахування їх розмірності доцільно розрахувати коефіцієнт еластичності. Відповідні обчислення здійснюються за формулою 3.6:

$$K_{xi}^e = a_1 \frac{x_i}{y_i^{роз.}} \quad (3.6)$$

Розраховане значення коефіцієнта еластичності свідчить про низьку чутливість частки власного капіталу у структурі балансу підприємства до зміни факторного показника. Зокрема, коефіцієнт еластичності, визначений за середніми значеннями, становить - 0,01, що характеризує нееластичну реакцію результативної змінної.

Графічне відображення динаміки коефіцієнта еластичності подано на рис. 3.5.

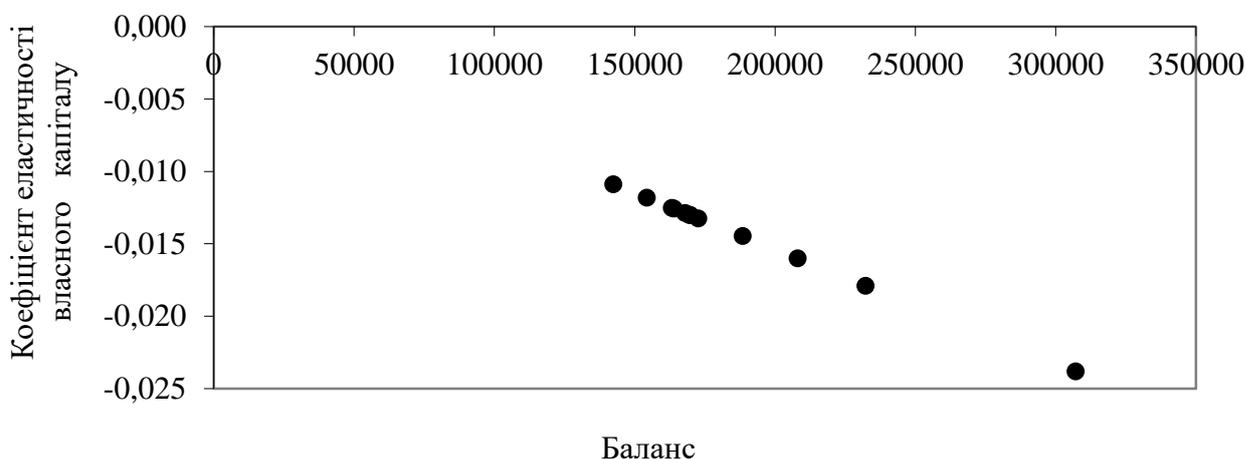

Рис. 3.4 Динаміка коефіцієнта еластичності власного капіталу в структурі балансу підприємства

Отримані результати вказують на відносно сталий темп скорочення питомої ваги власного капіталу у балансі підприємства протягом досліджуваного періоду.

Точкова оцінка прогнозного значення власного капіталу підприємства обчислюється за формулою 3.7:

$$y_{\text{пр. } i}^{\text{роз.}} = 117772,24 - 0,01x_i^{\text{прог.}} \quad (3.7)$$

Верхні та нижні межі довірчих інтервалів, які формують довірчу область регресійної залежності, визначаються відповідно до формули 3.8:

$$y_{\text{пр. } i}^{\text{max}} = y_{\text{пр. } i}^{\text{роз.}} + \sqrt{1 + \frac{1}{n} + \frac{\left(x_i^{\text{прог.}} - \bar{x}\right)^2}{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}};$$

$$y_{\text{пр. } i}^{\text{мін}} = y_{\text{пр. } i}^{\text{роз.}} - \sqrt{1 + \frac{1}{n} + \frac{\left(x_i^{\text{прог.}} - \bar{x}\right)^2}{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}} \quad (3.8)$$

Результати обчислення довірчих інтервалів прогнозних значень власного капіталу за заданого гіпотетичного значення подано в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Точкова оцінка, нижня та верхня границі довірчого інтервалу прогнозу власного капіталу у балансі підприємства

Прогнозне значення	Y _p (точкова оцінка)	dY _i	Y _p -dY _i (нижня границя)	Y _p +dY _i (верхня границя)
330000	114830,00	19894,76	94935,24	134724,76

Таким чином, визначення розрахункових показників здійснюється відповідно до залежності, наведеної у формулі 3.9:

$$y_i^{\text{роз.}} = -32452,5 + 0,48x_i \quad (3.9)$$

Графічні результати регресійного аналізу та прогноз динаміки позикового капіталу представлено на рис.3.5.

За аналогічною методикою побудовано регресійну модель, що описує зміну частки позикового капіталу у структурі балансу підприємства. Середньоквадратична похибка отриманої регресійної залежності становить:

$$S = 14387,7$$

У відносному вимірі, порівняно із середнім значенням вибірки, що

становить 56282, отримана величина відповідає 25,5%.

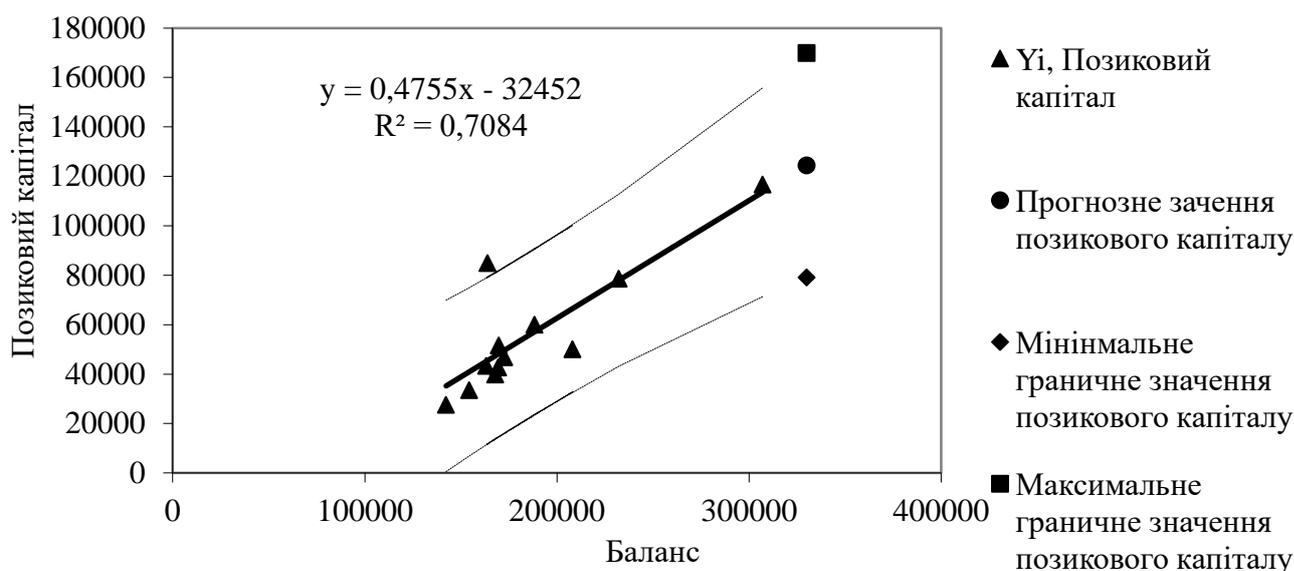

Рис.3.5 Лінійна модель позикового капіталу підприємства з відображенням довірчої області регресії та 95% довірчих інтервалів прогнозу

Коефіцієнт детермінації для побудованої регресійної моделі дорівнює:

$$R^2 = 0,71$$

Згідно з критерієм Фішера побудована регресійна модель є статистично адекватною на рівні надійності 0,95. При цьому критичне значення F-розподілу становить $F_{0,05;1;10} = 4,96$, тоді як розрахункове значення F-критерію дорівнює $F = 24,3$, що суттєво перевищує граничне.

З метою оцінки статистичної значущості оціненого коефіцієнта нахилу регресійної залежності проведено перевірку за t-критерієм Стюдента. Значення стандартної похибки коефіцієнта становить 14387,7, а обчислене значення t-статистики дорівнює 4,9.

Отриманий результат свідчить про те, що коефіцієнт нахилу регресії є статистично значущим і з рівнем надійності 95% істотно відрізняється від нульового значення.

Графічне представлення коефіцієнта еластичності подано на рис. 3.6.

За середніми значеннями показників коефіцієнт еластичності позикового капіталу становить 1,58, що свідчить про його еластичний характер. Це означає, що за зростання обсягу балансу підприємства на 1% обсяг позикового капіталу в

середньому збільшується на 1,58%. Водночас результати аналізу вказують на поступове зниження темпів приросту питомої ваги позикових коштів у структурі балансу підприємства.

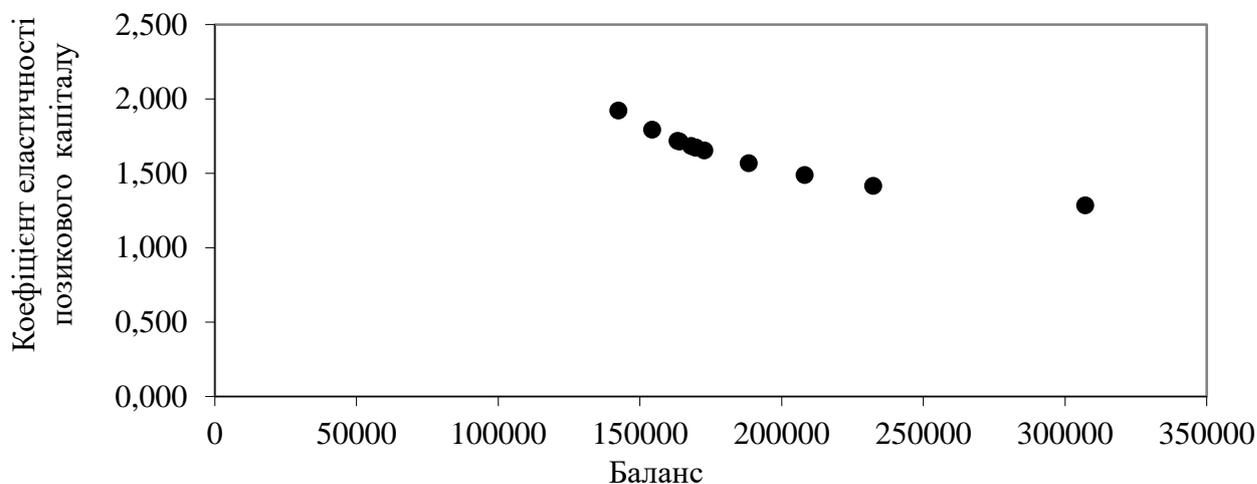

Рис. 3.6 Динаміка коефіцієнта еластичності позикового капіталу в структурі балансу підприємства

Побудовану регресійну модель доцільно використати для здійснення прогнозних розрахунків. Відповідні результати прогнозування наведено в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Точкова оцінка, нижня та верхня границі довірчого інтервалу прогнозу позикового капіталу у балансі підприємства

Прогнозне значення	Y_p (точкова оцінка)	dY_i	$Y_p - dY_i$ (нижня границя)	$Y_p + dY_i$ (верхня границя)
330000	124462,15	45421,42	79040,74	169883,57

Проведене дослідження дозволило виявити ключові тенденції формування балансу підприємства. Зокрема встановлено, що за умов поступового зростання загального обсягу балансу спостерігається зменшення частки власного капіталу при одночасному збільшенні питомої ваги позикових коштів, середній рівень яких становить близько 48%.

Відсутність адекватності економетричної моделі власного капіталу свідчить про відносну стабільність його частки у структурі балансу підприємства, тоді як статистична значущість і адекватність моделі позикового капіталу підтверджують

наявність стійкої тенденції до його зростання. Разом з тим активне використання позикових ресурсів супроводжується підвищенням фінансових ризиків, зокрема ризику зниження фінансової стійкості та погіршення платоспроможності підприємства. Рівень зазначених ризиків зростає пропорційно збільшенню частки залучених коштів у структурі капіталу.

Отже, з метою зміцнення фінансового стану та забезпечення довгострокової фінансової стійкості ТОВ «Кріотех» доцільно орієнтуватися на поступове нарощування питомої ваги власного капіталу, що сприятиме зниженню фінансових ризиків і підвищенню стабільності господарської діяльності підприємства.

Отримані результати аналізу структури капіталу та виявлені тенденції його формування створюють підґрунтя для розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансової політики ТОВ «Кріотех». Виявлене зростання частки позикового капіталу за умов обмеженої динаміки власних фінансових ресурсів обумовлює необхідність впровадження комплексу управлінських заходів, спрямованих на оптимізацію структури капіталу, зниження фінансових ризиків та зміцнення фінансової стійкості підприємства. У зв'язку з цим у наступному підрозділі запропоновано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності формування та використання власного і позикового капіталу з урахуванням специфіки діяльності ТОВ «Кріотех».

З метою зміцнення фінансової стійкості та зниження ризиків, пов'язаних із зростанням частки позикового капіталу, доцільно впровадити комплекс взаємопов'язаних управлінських заходів.

1. Нарощування власного капіталу за рахунок внутрішніх джерел фінансування. Підприємству доцільно спрямовувати більшу частину чистого прибутку на капіталізацію, обмеживши виплати дивідендів у короткостроковій перспективі. Це дозволить поступово збільшити частку власного капіталу та знизити залежність від зовнішніх джерел фінансування.

2. Оптимізація обсягів залучення позикових коштів. Рекомендується дотримуватися гранично допустимих значень показників фінансової стійкості, зокрема коефіцієнта автономії та співвідношення позикового і власного капіталу.

Залучення нових кредитних ресурсів доцільно здійснювати лише за умови, що очікувана рентабельність активів перевищує середньозважену вартість капіталу.

3. Переорієнтація структури позикового капіталу на довгострокові джерела. З метою зменшення ризику втрати платоспроможності доцільно знижувати частку короткострокових зобов'язань у загальному обсязі позикового капіталу, замінюючи їх довгостроковими кредитами або іншими стабільними формами фінансування.

4. Підвищення ефективності використання активів підприємства. Рекомендується впроваджувати заходи з оптимізації оборотних активів, зокрема скорочення надлишкових запасів та прискорення оборотності дебіторської заборгованості. Це сприятиме зростанню рентабельності сукупного капіталу та зменшенню потреби у додатковому залученні позикових коштів.

5. Запровадження системного моніторингу структури капіталу та фінансових ризиків. Доцільно здійснювати регулярний аналіз ключових фінансових показників, зокрема фінансового левериджу, середньозваженої вартості капіталу та коефіцієнтів ліквідності, з метою своєчасного коригування фінансової політики підприємства відповідно до змін внутрішнього і зовнішнього середовища.

ВИСНОВКИ

Дослідження процесів формування капіталу суб'єкта господарювання та підходів до оптимізації його структури дало змогу сформулювати низку узагальнюючих висновків.

У ході роботи встановлено, що капітал виступає базовим економічним ресурсом, який забезпечує створення, функціонування та розвиток підприємства. Саме ефективність його формування і раціональність структури визначають фінансові можливості підприємства та перспективи його господарської діяльності.

Обґрунтовано, що управління капіталом ґрунтується на оцінюванні його вартості, яка відображає рівень витрат підприємства на залучення фінансових ресурсів із різних джерел. У цьому контексті зростає значення аналізу структури капіталу як інструменту забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності та фінансової безпеки підприємства. Керівництво має чітко визначати пріоритетні джерела формування фінансових ресурсів і напрями їх використання, оскільки від співвідношення власного та позикового капіталу, а також від ефективності його вкладення в необоротні й оборотні активи безпосередньо залежать фінансові результати діяльності підприємства.

У процесі дослідження встановлено, що оптимізація структури капіталу може здійснюватися із застосуванням різних підходів, зокрема шляхом максимізації фінансової рентабельності, мінімізації середньозваженої вартості капіталу та зниження рівня фінансових ризиків. Використання зазначених методів дозволяє сформулювати таку структуру капіталу, яка відповідає стратегічним цілям підприємства та умовам його функціонування.

Проведений аналіз основних загальноекономічних показників фінансово-господарської діяльності ТОВ «Кріотех» за 2021–2024 рр. засвідчив позитивну динаміку розвитку підприємства. Це підтверджується нарощуванням виробничих потужностей, зростанням обсягів виробництва та реалізації продукції, що свідчить про активізацію операційної діяльності товариства.

Дослідження динаміки та структури капіталу ТОВ «Кріотех» у 2021–2024 рр.

показало збільшення як власного, так і позикового капіталу в абсолютному вимірі. Водночас у структурному аспекті спостерігається негативна тенденція: питома вага власних джерел фінансування скоротилася на 27,0 відсоткових пункти, тоді як частка позикових коштів відповідно зросла. Така зміна структури капіталу свідчить про посилення фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Особливо негативною є тенденція до зростання у 2024 році обсягів довгострокової та поточної кредиторської заборгованості у пасиві балансу.

У цілому загальна вартість капіталу ТОВ «Кріотех» за досліджуваний період зросла на 84366 тис. грн. Проте основним чинником цього зростання стало збільшення поточної кредиторської заборгованості на 85 638 тис. грн, що має негативний характер, оскільки відображає накопичення боргових зобов'язань підприємства перед контрагентами та іншими кредиторами.

Результати оцінки ефективності використання капіталу свідчать, що у 2024 році показники самофінансування ТОВ «Кріотех» перебували на незадовільному рівні. Виявлено стійку тенденцію до нарощування позикового капіталу, передусім за рахунок поточної кредиторської заборгованості, що призводить до зниження фінансової стійкості підприємства. Обсяг залучених коштів досяг критичного рівня, за якого їх подальше збільшення спричиняє поглиблення збитковості діяльності. Це підтверджується результатами аналізу фінансового левериджу, які свідчать про економічну недоцільність подальшого залучення позикових ресурсів у поточних умовах.

У ході аналітичної частини роботи встановлено, що застосування системного підходу до управління структурою капіталу, зокрема використання збалансованої системи показників та методів ранжування фінансових ризиків, дозволяє своєчасно ідентифікувати проблемні зони фінансового стану підприємства та підвищити обґрунтованість управлінських рішень щодо формування джерел фінансування.

Для ТОВ «Кріотех» запропоновано комплекс практичних напрямів удосконалення структури капіталу, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості підприємства. Зокрема, рекомендовано збільшення розміру статутного капіталу, формування резервного капіталу на рівні не нижче 15%, більш активне використання

додаткового капіталу в межах економічно доцільного значення (до 20%), а також нарощування обсягів нерозподіленого прибутку як ключового внутрішнього джерела фінансування розвитку.

У ході дослідження виконано багатоваріантні розрахунки з використанням механізму фінансового левериджу, що дало змогу визначити раціональне співвідношення джерел формування капіталу з позицій максимізації фінансової рентабельності. Встановлено, що найвищий рівень рентабельності власного капіталу ТОВ «Кріотех» досягається за значення коефіцієнта фінансового левериджу 0,43, що відповідає структурі капіталу з часткою власних коштів 69,8% та залучених ресурсів 30,2%.

Визначена структура капіталу може вважатися оптимальною та економічно ефективною лише за умови реалізації запропонованих фінансово-господарських заходів, спрямованих на зростання валової рентабельності сукупних активів, підвищення прибутковості власного капіталу та посилення позитивного впливу ефекту фінансового левериджу на результати діяльності ТОВ «Кріотех».

На основі економетричного аналізу структури капіталу ТОВ «Кріотех» виявлено тенденцію до зростання частки позикових коштів у балансі підприємства за умов відносної стабільності власного капіталу. Побудовані моделі підтвердили наявність стійкого зв'язку між обсягом балансу та величиною позикового капіталу, що, з одного боку, створює можливості для розширення діяльності, а з іншого - підвищує рівень фінансових ризиків.

За результатами проведених розрахунків встановлено, що в практиці управління оборотними активами ТОВ «Кріотех» застосовується переважно компромісний підхід, орієнтований на забезпечення повного покриття поточної потреби підприємства в усіх видах оборотних ресурсів та формування економічно обґрунтованих страхових запасів на випадок типових порушень у перебігу операційної діяльності. Зазначений підхід дає змогу досягти збалансованого співвідношення між рівнем фінансових ризиків і ефективністю використання оборотних активів у реальних умовах господарювання.

Узагальнення результатів дослідження свідчить, що з метою збереження

фінансової стійкості та платоспроможності ТОВ «Кріотех» доцільно дотримуватися консервативної або компромісної моделі фінансування активів. Застосування агресивного підходу, що передбачає значну залежність від короткострокових позикових ресурсів, підвищує рівень фінансових ризиків та може негативно вплинути на стабільність фінансового стану підприємства.

Обґрунтовано, що довгострокове забезпечення фінансової стійкості підприємства потребує орієнтації на помірну або консервативну стратегію формування структури капіталу з поступовим нарощуванням частки власних фінансових ресурсів. Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме зниженню ризику втрати платоспроможності, підвищенню ефективності використання капіталу та зміцненню фінансової стабільності підприємства в цілому.

Таким чином, з метою оптимізації структури капіталу ТОВ «Кріотех» доцільним є спрямування суттєвої частини додаткового капіталу на збільшення статутного капіталу, що сприятиме розширенню та диверсифікації господарської діяльності підприємства і, відповідно, зростанню рівня його прибутковості. Поряд із цим важливим напрямом є формування та нарощування фондів і резервів, які забезпечуватимуть підвищення фінансової стійкості та сприятимуть зростанню ринкової вартості товариства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніловська Г.Я. Фінанси підприємств: навчальний посібник / за ред. Г.Я. Аніловської, І.Б. Висоцької. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 440 с.
2. *Базиліук В.* Сучасні підходи до вибору оптимальної структури капіталу підприємства. *Економіка та управління підприємством*. 2014. Вип. 1 (53). С. 182–187.
3. *Беренда Н. І.* Управління структурою капіталу підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 19. Ч. 1. С. 14–18.
4. *Безкоровайна Л.В.* Особливості обліку власного капіталу на підприємствах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2019. Вип. 4. С. 950-954.
5. Бланк І.О. Фінансове забезпечення розвитку підприємства / за ред. проф. Бланка І.О. Київ: КНТЕУ, 2011. 344 с.
6. Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту: навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2008. 560.
7. *Бровко Л. І.* Етапи управління капіталом підприємства в умовах нестабільності. *Молодий вчений*. 2021. № 12 (27). С.127- 130.
8. *Варичева Р. В.* Власний капітал: функціональний підхід до трактування сутності, напрями класифікації у вітчизняній та зарубіжній практиці. *Вісник ЖДТУ*. 2017. № 2 (52). С. 37- 42.
9. *Водолазська О.А., Голуб Є.О.* Джерела формування капіталу сучасних підприємств у контексті забезпечення їх фінансової стійкості. *Інноваційна економіка*. 2023. №4. С. 83-89. 80 URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1140> 10.
10. *Гладкова О.В., Свинаренко Т.І.* Оптимізація структури фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Економічні науки. 2019. № 4. С. 22-29.
11. *Гончаренко А. С.* Сутність і зміст поняття «якість структури капіталу» підприємства. *Бізнес Інформ*. 2021. № 3. С. 231-241.
12. Горбатенко А.А. Особливості формування власних фінансових ресурсів

підприємств в Україні. *Економічний вісник Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди*. 2023. Вип. 15/1. С. 195-201.

13. *Городня Т.А.* Сучасна стратегія управління капіталом підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2022. Вип. 18 (10). С. 250-253.

14. *Дмитрук В. О., Максимець Ю. В.* Сутність категорії «капітал підприємства» відповідно до сучасних досліджень в цій сфері. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7919>

15. *Домбровська С.О., Лапіна І.С.* Структура капіталу підприємства: сучасні проблеми та парадигма розвитку: монографія. Харків: «Діса плюс», 2020. 256 с.

16. *Дробот Я.В., Корнієнко І.С.* Управління капіталом в контексті забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2022. № 1. С. 68-78.

17. *Закирова О. В.* Вдосконалення управління структурою капіталу виробничого підприємства. *Вісник НГІЕІ*. 2016. № 1(56). С. 100-106.

18. *Ищенко Я.П., Галайда Л.В.* Теоретичні основи формування власного капіталу підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Економічні науки. 2015. Вип. 15 (1). С. 146-148.

19. *Катан Л.І.* Фінансовий менеджмент: навч. посібник. Суми: «Довкілля», 2009. 184 с.

20. *Квасницька Р., Мрозовський Я.* Критеріальні підходи до формування оптимальної структури капіталу підприємства. *Modeling the development of the economic systems*. 2021. № 2. С. 12-18.

21. *Ковальчук Н.О., Федорук Ю.І.* Фактори, що визначають структуру капіталу вітчизняних підприємств у мінливих умовах господарювання. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 364-370.

22. *Корж Н. В.* Управління фінансовим капіталом корпорації. *Наукові праці НУХТ*. 2015. № 3. С. 122 - 132.

23. *Кремень В.М., Кремень О.І., Кравченко А.В.* Теоретичні засади управління капіталом підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 11. С. 19-22.

24. *Кустріч Л. О.* Структура капіталу як об'єкт управління в системі

фінансового менеджменту. Сучасні питання економіки і права. 2022. № 2. С. 5- 10.

25. *Лаврик О.* Формування власного капіталу та його значення у фінансовій діяльності суб'єкта господарювання. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 1. С. 296-305.

26. *Лубкей Н.П.* Теоретичні засади управління капіталом підприємства. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2019. № 1. Т. 1. С. 38-45.

27. *Мулик Т.О.* Аналітичне забезпечення управління капіталом підприємств. *Економічний простір*. 2023. № 183. С. 95-103.

28. *Олександренко І.В.* Управління власним капіталом підприємства. *Економічний форум*. 2019. № 3. С. 211-216.

29. *Погріщук Г.Б., Волощук Р.Є.* Власний капітал підприємства: сутність і особливості формування в Україні. *Економіка та держава*. 2020. №7. С. 16-23.

30. *Погріщук Г.Б., Волощук Р.Є.* Концептуальні засади формування позикового капіталу підприємства. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2020. Т. 25, Вип. 4. С. 94-102.

31. *Поддєрьогін А. М.* Фінансовий менеджмент: підручник. К.: КНЕУ, 2008. 536 с.

32. *Попов В. М.* Напрямки оптимізації процесу управління структурою капіталу підприємства. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2022. Вип. 22. С. 359 - 365.

33. *Райтер Н.І., Івасів О.С.* Власний капітал як основа здійснення господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. *Бізнес-навігатор*. 2022. Вип. 1 (2). С. 188-192.

34. *Роганова Г.О., Підвисоцький В.В.* Імітаційне моделювання структури капіталу підприємства: метод Монте-Карло. *Молодий вчений*. 2020. № 2 (78). С. 44-49.

35. *Рудика В.І., Сукрушева Г.О., Гонтар Т.Ю.* Теоретична сутність категорії "власний капітал підприємства". *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2021. Вип. 17. С. 436-439.

36. Слав'юк Р.А. Капітал підприємств і банків: теоретичні основи формування та управління: монографія. Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. 330 с.

37. Стацук О. В. Структура капіталу підприємства в контексті досягнення його фінансової стійкості. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. 2023. Випуск 1. С. 223-225.

38. Сторожук Т.М., Малинич Н.В., Пастух Д.Л. Вплив структури капіталу на фінансову стійкість підприємства. *Економічний вісник. Серія: Фінанси, облік, оподаткування*. 2020. Вип. 5. С. 148-159.

39. Танклевська Н.С., Ярмоленко В.В. Управління капіталом промислових підприємств. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2021. №5. С. 32-39.

40. Терещенко О.О., Грінченко В.О. Управління ризиками структури капіталу корпоративних підприємств. *Фінанси України*. 2019. № 10. С. 89101.

41. Тітова Н. А. Використання ефекту фінансового левериджу в управлінні структурою та рентабельністю капіталу підприємства. *Економічний вісник НГУ*. 2018. № 3. С. 60- 67.

42. Томашевська А.В., Жук О.І. Управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах кризи. *Актуальні проблеми розвитку регіональної економіки*. 2022. Т. 1. № 18. С. 60-67.

43. Халатур С.М., Чоловський Д.О. Проривні технології фінансового менеджменту використання капіталу в контексті стабілізації національної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 21. С. 49-53. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.21.49>

44. Ходаківський В.М., Місевич М.А., Матвійчук Д.В., Паламарчук А.М. Формування альтернатив стратегічного управління фінансовим забезпеченням сільськогосподарського підприємства в сучасних умовах господарювання. *Агросвіт*. 2021. № 21-22. С. 63-71.

45. Чайкіна А.О. Особливості інтеграції ризик-менеджменту в систему управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. DOI:

<http://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-5>

46. *Шамота Г. М.* Дослідження підходів до комплексної оцінки фінансового стану підприємства. *Бізнесінформ*. 2020. № 3. С. 271-278.

47. *Шура Н.О., Шатило М.В.* Європейський погляд на категорію "власний капітал" підприємства та його складові. *Агросвіт*. 2015. №7. С. 50-54.

48. *Щепіна Т. Г.* Особливості ефективного формування і використання капіталу підприємства. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2019. №40. С. 91–95.

49. *Юхименко П.* Теорії оптимізації структури капіталу підприємства та їх адаптація до українських економічних реалій. *Банківська справа*. 2020. № 2. С. 78–86.

50. *Явкіна М. Г.* Стратегія формування оптимальної структури капіталу промислового підприємства . *Фундаментальні дослідження*. 2023. № 12. С. 237-242.

ДОДАТКИ

Додаток А

Аналітичний баланс ТОВ «Кріотех» за 2021-2024 рр., тис. грн.

Актив	Код рядка	Рік				Відхилення	
		2021	2022	2023	2024	2024/2021 (+/-)	2024/2021 (%)
1	2	3	4	5	6	7	8
I. Необоротні активи							
Нематеріальні активи	1000	3610	3676	3498	3731	121	3,35
первісна вартість	1001	4115	4185	4190	4685	570	13,85
накопичена амортизація	1002	505	509	692	954	449	88,91
Основні засоби	1010	80593	89509	84551	80129	-464	-0,58
первісна вартість	1011	95558	105047	105047	105047	9489	9,93
знос	1012	14965	15538	20496	24918	9953	66,51
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	683	521	395	284	-399	-58,42
Усього за розділом I	1095	84886	93706	88444	84144	-742	-0,87
II. Оборотні активи							
Запаси	1100	25980	17412	33798	68738	42758	164,58
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	36935	51678	85608	74560	37625	101,87
Гроші та їх еквіваленти	1165	66	28	211	4791	4725	7159,09
Усього за розділом II	1195	62981	69118	119617	148089	85108	135,13
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0	0	0	0	0
Баланс	1300	147867	162824	208061	232233	84366	57,06

Продовження додатку А

Пасив	Код рядка	Рік				Відхилення (+/-)	
		2021	2022	2023	2024	2024/2021 (+/-)	2024/2021 (%)
1	2	3	4	5	6	7	8
I. Власний капітал							
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	71426	71426	71426	71426	0	0
Капітал у дооцінках	1405	20845	31179	27921	25713	4868	23,35
Додатковий капітал	1410	9442	9815	10597	10564	1122	11,88
Резервний капітал	1415	1600	1653	1857	1857	257	16,06
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	10233	5546	11338	5992	-4241	-41,44
Усього за розділом I	1495	113546	119619	123139	115552	2006	1,77
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення							
Довгострокові кредити банків	1510	1657	1645	7507	5351	3694	222,93
Усього за розділом II	1595	1657	1645	7507	5351	3694	222,93
III. Поточні зобов'язання і забезпечення							
Короткострокові кредити банків	1600	3786	1741	4848	0	-3786	-100,00
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	24400	35159	71861	110594	86194	353,25
Поточні забезпечення	1660	4478	4660	706	736	-3742	-83,56
Усього за розділом III	1695	32664	41560	77415	111330	78666	240,83
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття							
Баланс	1900	147867	162824	208061	232233	84366	57,06

**Визначення ступеня проблемності ризиків підприємств на основі
АВС-аналізу**

№ п/п	Назва ризику	Ймовірність виникнення (%)	Проблеми, пов'язані з ризиком	Сила проблеми (шкала 1-5)	Проблемність (шкала 1-5)
1	Велика частка позикового капіталу у порівнянні з власним	83	Низький рівень фінансової стійкості підприємства	5	4
2	Недостатня величина власного капіталу в загальній сумі активів	74	Високий ступень залежності підприємства від зовнішніх запозичень	4	5
3	Низький рівень коефіцієнта фінансового левериджу	70	Порушення платоспроможності, нестача нормальних джерел формування запасів і поточних витрат	3	5
4	Зменшення коефіцієнта загальної ліквідності	64	Зростання фінансових ризиків, не здатність оперативного перетворення активів в платіжні засоби для сплати короткострокових обов'язків	5	5
5	Зменшення рентабельності виробництва	54	Поява проблем в забезпеченні поточної платоспроможності і фінансової стійкості підприємства	5	4
6	Низький рівень маневреності власного капіталу	45	Нездатність підприємства підтримувати рівень ВОК й поповнювати оборотні кошти в разі потреби за рахунок власних джерел	3	3
7	Зменшення коефіцієнта забезпеченості оборотних активів ВОК	43	Зменшення частини оборотних активів фінансується за рахунок власних коштів підприємства	2	3
8	Низький рівень рентабельності ОА	36	Збільшення потребу в робочому капіталі	3	3
9	Зниження кількості оборотів ОА за період	28	Вилучення грошових коштів з обороту	4	4

Додаток В

Економетричне моделювання частки власного капіталу у балансі підприємства, тис. грн.

Звіт. період	Y _i , Власн. капітал	X _i , Баланс	X _i -X _{ср}	Y _i - У _{ср}	(X _i -X _{ср}) (Y _i -У _{ср})	(X _i - X _{ср}) ²	(Y _i - У _{ср}) ²	Y _p	(Y _p - У _{ср}) ²	(Y _i - Y _p) ²	dY _i	Y _p +dY _i	Y _p - dY _i	K _e
I кв. 2022	108805	142321	-44292	-7303	323485974	1961818174	53339895	116503	155950	59264164	15198	131701	101305	-0,011
II кв. 2022	108776	154285	-32328	-7332	237045421	1045126524	53764334	116397	83080	58074347	14928	131325	101468	-0,012
III кв. 2022	111678	169465	-17148	-4430	75974631	294068194	19628592	116261	23376	21006728	14704	130965	101558	-0,013
IV кв. 2022	126176	163278	-23335	10068	-234931252	544541671	101356234	116316	43287	97210287	14779	131095	101538	-0,013
I кв. 2023	123519	167975	-18638	7411	-138121540	347390576	54916745	116275	27615	52481412	14720	130994	101555	-0,013
II кв. 2023	116348	169719	-16894	240	-4047621	285421315	57400	116259	22689	7913	14701	130960	101558	-0,013
III кв. 2023	119731	208061	21448	3623	77695658	459998831	13123110	115917	36567	14545126	14754	130671	101164	-0,016
IV кв. 2023	123139	163912	-22701	7031	-159604202	515354319	49429102	116311	40967	46624048	14770	131081	101541	-0,013
I кв. 2024	117141	172640	-13973	1033	-14428717	195256373	1066228	116233	15521	824461	14674	130907	101559	-0,013
II кв. 2024	112646	188387	1774	-3462	-6140884	3145598	11988329	116093	250	11879077	14616	130708	101477	-0,014
III кв. 2024	109790	232233	45620	-6318	-288243536	2081146384	39922389	115702	165436	34947940	15233	130934	100469	-0,018
IV кв. 2024	115552	307085	120472	-556	-67032397	14513402391	309600	115034	1153711	268006	18499	133533	96535	-0,024

Продовження додатку В

Економетричне моделювання частки позикового капіталу у балансі підприємства, тис. грн.

Звіт. період	Yi, Позик капітал	Xi, Баланс	Xi- Xcp	Yi- Ucp	(Xi-Xcp) (Yi-Ucp)	(Xi-Xcp)^2	(Yi-Ucp)^2	Yp	(Yp- Ucp)^2	(Yi- Up)^2	dYi	Yp+dYi	Yp- dYi	Ke
I кв. 2022	27604	142321	-44292	-28678	1270217925	1961818174	822427684	35221	443565427	58018795	34698	69919	523	1,921
II кв. 2022	33545	154285	-32328	-22737	735051210	1045126524	516971169	40910	236302221	54241386	34083	74992	6827	1,793
III кв. 2022	42607	169465	-17148	-13675	234504598	294068194	187005625	48128	66488569	30480863	33570	81698	14558	1,674
IV кв. 2022	43289	163278	-23335	-12993	303197069	544541671	168818049	45186	123120410	3598747	33742	78928	11444	1,718
I кв. 2023	39759	167975	-18638	-16523	307962559	347390576	273009529	47419	78544715	58682561	33606	81026	13813	1,684
II кв. 2023	51627	169719	-16894	-4655	78643510	285421315	21669025	48249	64533517	11412746	33564	81812	14685	1,673
III кв. 2023	49988	208061	21448	-6294	-134991090	459998831	39614436	66480	104005346	271995996	33684	100164	32797	1,488
IV кв. 2023	84922	163912	-22701	28640	-650168573	515354319	820249600	45488	116521175	1555079587	33722	79209	11766	1,713
I кв. 2024	46771	172640	-13973	-9511	132901166	195256373	90459121	49638	44147301	8217719	33502	83139	16136	1,654
II кв. 2024	59994	188387	1774	3712	6583541	3145598	13778944	57125	711217	8229228	33369	90494	23756	1,568
III кв. 2024	78597	232233	45620	22315	1018001002	2081146384	497959225	77974	470545434	388055	34778	112752	43197	1,416
IV кв. 2024	116681	307085	120472	60399	7276363162	4513402391	3648039201	113566	3281467981	9702609	42235	155801	71331	1,286